

CONTRA

nr 2 2004 (nr 174 från starten) årgång 30 Pris 25:-

**Ungerska spioner i Sverige
Thsombe i Katanga
Korstågen**

FRIHETENS RÖST
för västerländsk demokrati-

CONTRA

oberoende borgerlig tidskrift
utges sex gånger årligen
ISSN 0347-6472

Copyright Stiftelsen Contra
Eftertryck endast efter överenskommelse

Ansvarig utgivare

Tommy Hansson

Adress

Box 8052, 104 20 STOCKHOLM

Telefon 08-720 01 45

Telefax: 08-720 01 95

E-post redax@contra.nu

Internet hemsida <http://www.contra.nu>

Sluten del endast för prenumeranter:

<http://www.contra.nu/prenumerant/oversikt.html>

Användarnamn och lösenord till
hemsidan återfinns endast i den
tryckta utgåvan av Contra

Prenumeration

Minst 145, rekommenderat 200 kronor, per
år. Inbetalas på postgiro 85 95 89-4 eller
bankgiro 443-5467.

Finland: Minst 16 euro per år.

Sampo girokonto 800055-1125829.

Norge: Minst 145 norska kronor per år.

Den norske bank giro 0806 199 8277.

Medarbetare

Styrelseordförande: Géza Molnár

Redaktion: Tommy Hansson och C. G. Holm-

Övriga medarbetare: Benny H.V. Andersson,

Karl-Göran Bottwyk, Bertil Häggman, Bertil

Lindblom, Patrik Nyberg, Fredrik Runebert

och David Stavenheim samt Christer Arke-

fors i Italien, Peter Hartvig i Danmark, Bertil

Wedin i Mellersta Östern, Allan C. Brownfeld

i USA och Rune Westin i Australien.

Presslagd 2004-03-11

Strands Tryckeri, Lindesberg 2004

Omslagsbilden är denna gång tagen vid en Korsfararborg på Cypern vid namn St Hilarion. Korstågen var den kristna världens reaktion på muslimska erövringståg i bland annat det heliga landet. Målsättningen var ganska blygsam, att göra de heliga platserna tillgängliga för kristna pilgrimer. Detta lyckades tidvis, men i övrigt var korstågen inte särskilt framgångsrika. Läs vidare i artikeln på följande sida. (Foto C G Holm)

CONTRA-NYTT

Veckans Contra

utkommer varje vecka och ger Dig möjlighet att få mer aktuella nyheter och kommentarer från Contra. Ett dygt tusental av Contras läsare utnyttjar denna gratistjänst som innefattar ett e-postutskick med politiska kommentarer, länktips och utdrag ur Contras omfattande nättjänst, "Frågor och svar". Dessutom har kåsören "Råttan Rånald" återkommit efter en längre tids frånvaro. Få känner sig oberörda av Råttans giftpilar.

Du prenumererar på "Veckans Contra" via Contras hemsida, <http://www.contra.nu>

Frågor och svar

heter en synnerligen populär frågetjänst. Det är framförallt skolelever som vänder sig till den för att få hjälp med knepiga skoluppgifter. Det märks på frågeställningarna att lärarkåren inte är till mycket hjälp och framförallt är genuint politiskt opålitlig. En skrämmande stor del av Sveriges lärarkår försöker förmedla unkna 68-värderingar till sina unga elever. Contra hjälper eleverna att stå emot. En normalvecka kan vi få ett femtiotal brev från frågeställare runt om i landet. Tyvärr har vi inte möjlighet att hjälpa så många. Om Du vill hjälpa till att föra dialogen med dem som är nyfikna på politik och historia så är Du hjärtligt välkommen. Du kan kolla vilka frågor som ställs på Contras hemsida, klicka på "Frågor och svar" i balken som går tvärs över hemsidan, straxt under vinjetterna. Tror Du att Du kan hjälpa till, mejla till redaktionen på redax@contra.nu

Valet i USA

På Contras hemsida finns en specialsida om valet i USA. Inledningsvis har sidan följt demokraternas primärval, där informationen enligt vår mening varit den mest heltäckande som funnits på svenska. Nu när själva presidentvalet rycker närmare kommer vi att förskjuta tyngdpunkten i bevakningen. Vi kommer att ge analyser av kandidaterna och deras chanser i olika delar av landet och vi kommer att förmedla resultatet från opinionsundersökningar som Contra kommer att vara ensamt i Sverige att ha tillgång till. Du kommer att vara välinformerad om Du följer det amerikanska presidentvalet på Contras hemsida.

Extra information enbart för prenumeranter

På Contras hemsida finns en sektion som är avsedd endast för prenumeranter (användarnamn och lösenord hittar Du i redaktionsrutan här till vänster). På den slutna delen av Contras hemsida hittar Du en katalog över Contras välfyllda bibliotek, som står till frihetsvänners tjänst. Där finns förutom landets bästa antikommunistiska bibliotek klipparkiv, ljudkassetter och videokassetter. Vidare får Du på Contras slutna hemsida tillgång till många av Contras tidningsutgåvor i pdf-format. Från nummer 2 1998 finns alla Contra på nätet. Spridda äldre tidningsutgåvor finns också. Och fler ska det bli! Finns det frivilliga hjälpare som vill delta i digitaliseringsarbetet är det bara att höra av sig till redaktionen!

Korstågen ägde rum för nästan ett millennium sedan, men ger fortfarande eko i den politiska debatten. För några decennier sedan användes begreppet ”kors-tåg” (på engelska crusade) mestadels i positiv bemärkelse, men

numera får ordet nog anses vara ett skällsord. Icke minst brukar militanta muslimer och deras eftersägare avfärda framsynt västdemokratisk utrikespolitik såsom ”kors-tåg” eller uttryck för ”korsstågsmentalitet”.

Men vad stod de egentliga korstågen – sammanlagt sju – i verkligheten för? Var det fråga om erövringspolitik, eller fanns det även positiva element i dessa kristna företag gentemot dåtidens islamiska värld?

Korstågen – reaktion mot islamiskt våld

★★★ – *Befria Det heliga landet!*

Med det stridsropet inleddes den räcka om sju korståg som ägde rum under perioden 1096–1291; flera mindre korstågsexpeditioner förekom också. Den utlösande faktorn var de seldjukiska turkarnas erövring av Jerusalem 1071 samt påföljande övergrepp riktade mot kristna pilgrimsfarare. Turkarna hotade dessutom det bysantinska riket efter det senares nederlag i slaget vid Manzikert, varför kejsaren i Konstantinopel hos påven Urban II vädjade om hjälp. Det dröjde dock till 1095 innan påven sammankallade ett kyrkomöte i franska Clermont för att dryfta korstågsfrågan.

Pilgrimsfärder – islam

I enlighet med Jesu profetia om Jerusalem hade i den heliga staden icke lämnats ”sten på sten”. Romarna lade staden i grus och aska efter det judiska upproret på 60- och 70-talen efter Kristus, varefter kejsar Hadrianus ett halvsekel senare lät återuppföra staden under namnet Aelia Ca-

Korstågsledaren Godfrey i färd med att, i spetsen för sina lothringare, rusa in i Jerusalem över den nyss nedfällda vindbryggan över lik och spillror. (Teckning av Gustave Doré)

av Tommy Hansson

pitolina och lät romerska gudar med namn som Jupiter, Adonis och Venus härskas. De judar som då fanns kvar tvingades ut i diasporan (förskingringen). Sedan kom emellertid den till kristendomen omvända kejsar Konstantin den store och såg till att de hedniska avgudabilderna förstördes och att staden återfick sitt gamla namn.

Konstantin lät uppföra en kyrka över Jesu förmodade grav, och efter hand markerades andra av de viktigaste platserna i Nya Testamentets historia på liknande sätt. Man ansåg sig även ha återfunnit Kristi kors i jorden på Golgata. Med den senare helgonförklarade Helena i spetsen inleddes så den långa rad av pilgrimsfärder till det heliga landet som nitälskande kristna genomförde. Inte alla av dessa vägfärdar var fromma, och liderliga utsvävningar förekom. Överallt i det heliga

landet började under alla omständigheter snart städer, samhällen och kloster uppföras av kristna som uppskattade att kunna leva långt bort från de krig, sjukdomsepidemier och omvälvningar som skakade Europa.

”Men denna välsignade frid blev snart bortjagad av en fruktansvärd storm, som redan började blåsa upp i Arabien”, skriver den franske akademiledamoten Joseph-François Michaud i sin berömda skildring *Korstågen* (på originalspråket *Histoire des croisades*) med illustrationer av Gustave Doré (svensk nyutgåva 1973 på Niloé förlag). ”Nya idéer fick ett välvilligt mottagande, speciellt om de stödde sig på svärdet... Ur dessa spillror reste sig en man, som hyste djärva planer att stifta en ny religion och skapa ett nytt imperium” (sidan 10).

Den man som avses är islams grundare, Muhammed, som föddes i Mecka år 569.

Muhammed hade i sin ungdom varit kamedrivare men omsider av Gud (Allah) känt sig kallad att grunda en ny tro och utbreda denna med hjälp av hänsynslös krigföring. Den nya religionens grundpelare tecknades ned i Koranen. Den 16 juli 622 kände sig Muhammed tvingad att fly undan sina fiender till Medina, varmed den muhammedanska tidräkningen börjar. Muhammed gjorde nu anspråk på att vara ”Guds profet” och ledde sina fanatiska anhängare i slag efter slag; inom några få år hade de dåtida tre arabländerna erövrats med svärdets hjälp. Innan Muhammed var i tillfälle att fullborda sitt verk blev han dock enligt Michaud förgiftad och avled i Medina 632.

Muhammeds svärfar, Abu Bekr – ”Guds profets ställföreträdare” – fortsatte det som Muhammed hade påbörjat. Efter 27 månader ersattes Abu Bekr av Omar, ”de

trogas furste". Den sistnämnde lade först Persien under sig och tvingade sedan även Syrien och Egypten att övergå till islam. Religionen spreds härefter i betydande delar av världen inklusive Afrika och Asien. Michaud framhåller (sidan 13): "Från Indien till Gibraltar sund, från Kaspiska havet till Indiska oceanen förändrades allt: språk, seder, tro."

Dock besegrades muhammedanernas härar under sin framryckning i Europa av Karl Martell i slaget vid Poitiers år 732.

Kyrkomötet i Clermont

Jerusalem förklaras ofta vara en helig stad för tre religioner – judendom, kristendom och islam. Enligt islam hade Muhammed besökt staden och därifrån genomfört sin legendariska nattliga himmelfärd. Det var därför självklart att de muhammedanska styrkorna under Omar också ville erövra Jerusalem, vilket skedde efter fyra månaders belägring 638. Omar var förhållandevis tolerant gentemot övriga religioner, men efter honom började mer fanatiska anhängare av Muhammed utsätta de kristna för svåra förföljelser. De senare förbjöds att tala arabiska med motiveringen att det var "Koranens språk".

Men det visade sig inte så lätt för profetens anhängare att regera i det heliga landet och den heliga staden. Michaud (sidan 18): "Eftersom det imperium som Muhammed grundat hade sin drivkraft i erövringslusten och eftersom staten inte styrdes av en framsynt regering utan av en furstes nycker, började tecken till förfall ge sig till känna...". En av de värsta despoterna var kalifen Hakim, som avled 1021. Härefter blev det åter möjligt för kristna pilgrimer att någorlunda riskfritt besöka Jerusalem och det heliga landet, och under 1000-talet tog vallfarterna fart på allvar.

En av de mer bemärkta pilgrimerna var greve Fulco (Fulques) av Anjou, kallad Nerra. Bland många andra grymma dåd hade han mördat sin första hustru och såg ständigt vålnaderna efter sina offer i drömmar och febersyner. I syfte att få sinnesfrid begav han sig till det heliga landet och gick omkring i säck och aska på Jerusalems gator, alltmedan en tjänare gisslade honom. Fulco sökte vidare göra bot genom att ge frikostiga allmosor till behövande pilgrimer. Fulcos sons son skulle i tidernas fullbord bli känd under namnet Rikard Lejonhjärta, kung i England och hertig i Normandie.

På 1000-talet uppstod en renässansrörelse, den så kallade Clunyrörelsen, inom den västliga kyrkan. Rörelsens representanter vid det påvliga hovet fick allt större inflytande, och då seldsjukerna intog Jerusalem 1071 växte sig kravet på att återerövra den heliga staden allt starkare. 1095 sammankallade påven Urban II, som själv hade rötter i Clunyrörelsen, ett kyrkomöte i Clermont. Vid mötet höll påven ett eldande tal och uppmanade till korståg för att befria det heliga landet från "hedningarna". Delegaterna vid kyrkomötet stämde in i kravet med ropet *Deus vult* (Gud vill).

Mot Jerusalem

Kyrkomötet bestämde att korståget skulle inledas Kristi himmelfärdsdagen 1096. Dessförinnan drog emellertid oordnade skaror som inte hade tålamod att vänta i väg söderut; dessa korsfarare bestod till övervägande del av fattiga som tröttnat på hungersnöden i Europa. Bland de korsfarare som drog i väg i detta tidiga skede fanns den fanatiska korstågsivrare Petrus eremiten, som avreste från Lothringen den 12 mars 1096 i spetsen för en hoprafsad här där också ett par namnkunniga riddare ingick. En del av denna styrka som givit sig av i förtid från Köln blev angripen redan i Bulgarien och berövad all proviant. Riddaren Valter av Pexejo dödades jämväl.

Under tiden hade Petrus eremiten förstärkt sin här med 40 000 man i Sydtykland. I en ungersk stad kände sig Petrus provocerad och anställde en massaker på 4000 människor. Icke minst judar utsattes för förföljelse. Petrus anhang drog sedan vidare till Bulgarien där man gick härjande fram. I Västeuropa hade liknande odisciplinerade arméer formerats med deltagare också från Norden: "Hämförelsen och tygellösheten var om möjligt ännu större än i de hopar som Petrus eremiten och Valter av Pexejo hade samlat under sitt befäl", skriver Michaud (sidan 38) i sin redogörelse.

Detta första, något kaotiska, "folk-korståg" följdes omedelbart av ett "grundligare förberett företag från främst det franska ridderskapets sida", som det heter i *Svensk uppslagsboks* beskrivning. Framträdande korstågsfarare var här grevarna Raymond av Toulouse och Hugo av Vermandois samt hertigarna Robert av Normandie och Godfrey av Bouillon. Någon överbefälhavare i egentlig mening fanns ej.

Under truppernas transport mot det heliga landet via Konstantinopel uppstod friktioner mellan de västkyrkliga korsfararna och den bysantinska kyrkan. Den senare ville inte att Rom skulle lägga beslag på områden som kunde komma att erövras från de så kallade saracenerna (muhammedanerna). Slutligen svor dock korstågsfararna från väst och norr en vassal till den bysantiske kejsaren Alexios. Balduin av Bouillon tågade med en mindre truppstyrka till Edessa som förvandlades till ett kristet furstendöme med Balduin som "kung". Korstågshärarna vann även andra segrar och erövrade exempelvis Antiokia 1098. 1099 erövrades också det hett eftertraktade Jerusalem, där Godfrey av Bouillon blev styresman. Jerusalem blev 1100 ett kungarike med Balduin av Edessa som konung.

Vad som visade sig bli svårare än att vinna enstaka militära segrar var att administrera de erövrade områdena. Klart är att det franska inslaget blev dominerande med feodalismen som naturligt samhällsskick. Stor splittring rådde mellan de olika kungadömena inbördes och mellan dessa och Bysans.

Andra korståget

Samtidigt som de kristna korsfararadministratörerna började få allvarliga problem i det heliga landet genomgick den muslimska delen av världen en uppryckning. Denna fick vittgående konsekvenser för det kristna västerlandets korstågsansträngningar. Det ledde till att Edessa erövrades av emiren av Mosul, Imadeddin Zenghi, 1144. De hårt trängda korsfararrikerna i öst begärde då hjälp från Europa. Påve var nu Eugenius III, vilken dock var föga kraftfull. Tidens största kristna personlighet var den senare helgonförklarade Bernhard av Clairvaux, som helhjärtat stödde tanken på ett nytt korståg för att undsätta de hårt ansatta trosfränderna.

"I stället för påvedömet stod munkordenarna nu i spetsen", framhåller Michaud i sin skildring (sidorna 120–121). Han fortsätter: "När de kristna i Syrien bad Europas stater om hjälp, kom det starkaste gensvaret från fransmännen, Bernhards landsmän. Korsfararstaterna hade ju numera nästan helt övergått till att vara franska kolonier. Därtill kom att ingen mindre än den unge kung Ludvig VII själv umgicks med korstågstankar."

Kungens entusiasm hade personliga orsaker – monarkens framlidne bror Filip

hade tagit korstågslöfte men hunnit avlida innan dess förverkligande. Dessutom plågades Ludvig av dåligt samvete för att ha lett en massaker under strid med greven av Champagne, varvid en kyrka bränts ned och över 1000 personer dödats. Även den tyske kungen Konrad III ställde upp under korstågsfanorna, vilket dock knappast var någon fördel för företaget.

Hela planläggningen äventyrades av att den bysantinske kejsaren Manuel hade ingått ett stilleståndsavtal med de krigiska muhammedanerna och därför vägrade bistå de västliga korsfararna. Dessa hade också svårt att enas, och de tyska respektive franska hären avmarscherade vid olika tidpunkter. När Konrads tyska styrkor kommit ner till Mindre Asien blev de hårt angripna av seldjukiska ryttare vid Dorylaeum och tvingades retirera. Det gick inte bättre för fransmännen under Ludvig VII. Att Imadeddin Zenghi under tiden hade mördats betydde föga i sammanhanget; Zenghi efterträddes av sina söner. En av dessa, Nureddin (eller Nur ad-Din), lät för övrigt jämna det omstridda Edessa med marken och döda eller sälja invånarna som slavar.

Ludvig och Konrad återkom visserligen sjövägen till Jerusalem men var oförmögna att utträta något av bestående värde, varför de ännu en gång återvände hem. Efter fiskot, som till stor del skylldes på Bysans svek, var västeuropéerna starkt desillusionerade. De korsfarare som trots allt etablerat sig i det heliga landet tvingades försöka komma överens med ”de otrogna”, det vill säga muslimerna. Några korstågs-gestalter anammade sederna i österlandet – Balduin av Le Bourg, konung av Jerusalem, hade ingått äktenskap med en armeniska och begynte klä sig på österländskt vis samt intaga måltider sittande på en matta. På samtida mynt ses han införd turban.

Klimatet i det heliga landet var mycket förmånligt ur jordbrukssynpunkt och det fanns rikligt med exempelvis socker, fikon, granatäpplen, oliver, ris, persikor, apelsiner, citroner, olika slags kryddor samt bananer. En annan finess var sorbet. ”Det var inte nog med att frankerna förverkligades av den livsstil som de mötte i Syrien och Palestina”, skriver Piers Paul Read i boken *Tempelriddarna och korstågen till det heliga landet* (Prisma 2003), ”de var också tvungna att nå ett modus vivendi med muslimerna, som fortfarande utgjorde en majoritet av befolkningen” (sidan 151). Denna samvaro tycks tidvis ha

Contramedarbetarna C.G. Holm (t.v.) och Bertil Wedin besöker korsfararborgen St. Hilarion i norra Cypern, där bland andra Rikard Lejonhjärta huserade i slutet av 1100-talet.

förflutit ganska bra, menar Read vidare (sidorna 151–152):

”Det finns tecken på att muslimerna inte var missnöjda med den latinska regimen, även om de i första hand var lojala mot islam. De frankiska feodalherrarnas styre var faktiskt lindrigare än det tidigare muslimska styret. Frankernas respekt för den feodala lagen skilde sig på ett fördelaktigt sätt från de muslimska furstarnas nyckfulla krav... Under första korståget begicks en mängd antisemitiska illdåd, men korsfararstaterna präglades av en viss tolerans mot judarna. De behandlades betydligt bättre än sina trosfränder i Västeuropa, och de kunde praktisera sin religion relativt fritt.”

Flera korståg

Det som utlöste tredje korståget (1189–91) var att den kurdiskfödde egyptiske diktatorn Saladin – Salah ad-din (1138–93) – år 1187 erövrade Syrien och Jerusalem. Muslimerna stod nu på höjden av sin makt. Av de kristnas forna erövringar återstod blott Antiokia, Tripolis och Tyrus. Korståget började förberedas i Tyskland, England och Frankrike. I spetsen för Frankrike stod konung Filip August, medan Rikard Lejonhjärta var kung i England och Fredrik Barbarossa (Rödskägg) i Tyskland. Efter initiala framgångar i Mindre Asien drunknade emellertid Barbarossa vid en flodövergång 1190, varför större delen av den tyska hären återvände hem. Filip August och Rikard hade under tiden anlänt

till Jerusalem sjövägen.

En viktig anhalt på vägen till det heliga landet var medelhavsön Cypern. På den imposanta Kyreniabergskedjan i norra Cypern ligger ruinerna efter riddarborgen Kantara, en av många korsriddarfästen på Cypern. Kantaras historia sträcker sig tillbaka till just Rikard Lejonhjärta, som 1191 erövrade borgen från bysantinerna. Från Kantara har man utsikt över en betydande del av Cyperns norra kust; längre norrut ligger det turkiska fastlandet och rakt österut Syrien. Söder om det senare landet har vi Libanon och söder därom det heliga landet, som av kejsar Hadrianus något oegentligt nämndes ”Palestina” efter den mot Israel fiendliga folkstammen filistéerna. I Libanon finns alltså den 1142 anlagda borganläggningen Krak des Chevaliers, vilken motstod tolv muslimska belägringar innan den slutligen föll 1271.

Filip August och Rikard lyckades intaga Jerusalem hamnstad Akko (Acre), men den franske kungen återvände snart hem. Rikard slöt 1192 fred med Saladin på villkor att de kristna pilgrimerna tre år framåt skulle tillåtas besöka Kristi grav. Det mest bestående resultatet av det tredje korståget var eljest att Cypern erövrades från bysantinerna. Rikard Lejonhjärta sålde dock inom kort ön till den franske ädlingen Guido av Lusignan, varefter fransmännen för lång tid framåt fick stort inflytande på ön.

Det fjärde korståget (1201–04) riktade sig inte mot det heliga landet utan mot

Bysans, som i hög grad förtörnat de västkristna genom sin obstruktionspolitik och sitt ibland direkta motstånd. Detta skedde enligt *Svensk uppslagsbok* ”genom skickligt iscensatta venetianska intriger” (Bysans hade inte bara saboterat de västerländska korstågen utan även italienska handelsintressen). Med detta angrepp stod det kristna Bysans inför sin undergång.

Följder

Med händelserna i början av 1200-talet hade de stora korstågsföretagen kommit till vägs ände. Därefter följde den tyskromerske kejsaren Fredrik II:s korståg 1228–29. Kejsaren lyckades via förhandlingar med den egyptiske sultanen Kamil tilltvinga sig de heliga platserna Jerusalem, Betlehem och Nasaret för den europeiska kristenhetens räkning, och själv lät Fredrik utropa sig till konung över Jerusalem. Det bör noteras att Fredrik II närmast var ateist, men ändå benägen att ansluta sig till korstågstraditionen.

1239 och 1244 härjades Jerusalem på nytt av egyptiska trupper, vilket fick till följd att Ludvig den helige av Frankrike angrep Egypten. Med Akkos fall till muslimerna 1291 var det definitivt slut på de egentliga korstågen. Några hundra år senare följde visserligen krigsföretag som också kallats ”korståg”, inte minst i syfte att slå tillbaka muslimska framstötningar mot Europa, men det är medeltiden med dess riddarordnar som är den klassiska korstågsperioden.

Det måste här emellertid påpekas, att många andra krigsföretag under medeltiden än de europeiska stormakternas försök att

erövra det heliga landet och Jerusalem kom att benämnas korståg. Dit hör tre svenska härnadsståg i österled i syfte att utplåna ”hedningarna” i Finland och upprätta kristendomen. De tre svenska korstågen var Erik den heliges (1150-talet), Birger jarls (1230- eller 40-talen) samt Torgils Knutsens (1290-talet). Moderna historiker lutar dock åt att det var först på 1700-talet som dessa företag började kallas ”korståg”. På frågan om de svenska krigstågen mot Finland sanktionerades av kyrkan i Rom svarar professor Dick Harrison i tidskriften *Pennan & Svärdet* (nummer 10 A 2003) så: ”Kanske, kanske inte.”

Korstågen från det kristna Västeuropa med det heliga landet som mål blev på det hela taget misslyckanden, låt vara att samvaron över religionsgränserna som nämnts ovan ställvis fungerade relativt väl. ”Korståg” är än i dag ett laddat ord. I flera århundraden efter korstågen utgjorde vidare muhammedanska härar ett ständigt kännbart hot mot den kristna världen. Lägg därtill den rikliga avsättning i litteratur och kultur ända in i våra dagar som korstågsperioden och dess efterföljd haft: många med mig brukar säkert se filmen ”Ivanhoe” (byggd på Sir Walter Scotts roman) på TV nyårsdagen, medan andra kanske finner nöje i Jan Guillous skrivelser om korsridaren Arn. För att inte tala om berättelserna om Robin Hood, vars spännande handling äger rum mot korstågens bakgrund. Såväl den påhittade riddaren Wilfred of Ivanhoe som den verkliga men i litteraturen något romantiserade kung Rikard var över och krigade i det heliga landet. Den senare avled

i Frankrike 1199, bara 42 år gammal och efterträddes i England på tronen av sin broder John Lackland, på svenska kallad Johan utan land (den skurkaktige prins John i ”Ivanhoe” och ”Robin Hood”).

Spin-off-effekter

Korstågen gav naturligtvis även upphov till en mängd spin-off-effekter. Behov av utrustning, underhåll och transporter uppstod vilket satte fart på affärsväsendet och penninghushållningen i norditalienska, sydfranska och andra städer. Handelskontakter och kulturella förbindelser knöts också mellan väst och öst. Dessutom kom en del araber att inse att den kristna religionen, trots dess ibland primitiva utövare, hade vissa företräden. I västerlandet tvingades man inse att inte alla muslimer var blodtörstiga hedningar.

Det är ett faktum att korstågen från början inte var en militär aggression från kristenhetens sida utan en försvarsreaktion gentemot de många muslimska erövringstågen. Och även om inte alla korsfarare var under av idealism, så drevs sannolikt det stora flertalet av en ärlig vilja att försvara kristenhetens landvinningar mot muslimsk aggression. Detta gäller kanske framförallt de stora riddarordnarna – Tempelherrarna, Johanniterorden och Tyska orden.

Det är också ett faktum att de europeiska korsfarare som kom till det heliga landet mötte en kultur som i de flesta avseenden var mer sofistikerad än den de kom ifrån!

”Förbjudet praktisera kristendom i Arabvärlden”

★ De krigiska förvecklingarna mellan muslimer och kristna var inte slut i och med utgången av 1200-talet och upplösningen av Tempelherreorden, vilken krossades på initiativ av den franske kungen Filip den sköne i början på 1300-talet. Behandlingen av tempelherrarna – som utsattes för en rad uppenbarligen fabricerade anklagelser – kan på goda grunder anses vara ett av historiens värsta justitiemord. Också påven Clemens V, den påve som flyttade den heliga stolen från Rom till franska Avignon, var behjälplig i att krossa Tem-

pelherreorden.

Samtidigt som de kristna korstågssträvandena efter hand avtog, fortsatte Muhammeds anhängare sina aggressionssträvanden efter Muhammeds exempel. På 1300-talet kom de osmanska turkarna i de tidigare seldjukernas och mamlukernas efterföljd som drivande kraft bakom den islamiska expansionen. Osmanerna (ottomanerna) lade snabbt under sig hela Mindre Asien och tog sig, via sundet Dardanellerna, över till Europa. 1389 slog de serberna i det omskrivna slaget vid Ko-

sovo polje (Trastfälten) efter att ha tagit en omväg runt Konstantinopel och avancerat vidare mot Bulgarien och Makedonien för att nå ända fram till floden Donau. 1396 fortsatte de turkiska osmanerna segertåget genom att förinta en kristen här från Västeuropa i slaget vid Nikopolis vid Donau. 1444 besegrade turkarna en kristen här, uppbyggd av påven Eugenius IV, i slaget vid Varna i Bulgarien. Och tio år senare föll Konstantinopel i turkarnas händer.

Det såg illa ut för den samlade kristenheten, och påven Nicolaus V skickade sin

emissarie Giovanni Capistrano att predika korståg i Ungern. En kristen här såg dagens ljus, och 1456 lyckades denna truppstyrka besegra en till numerären överlägsen osmansk här utanför Belgrad. År 1521 föll dock Belgrad till muslimerne, och 1526 fick magyarerna ge sig i slaget vid Mohács. 1522 förlorade Johanniterorden den grekiska ön Rhodos och 1571 erövrade turkarna det latinska kungadömet Cypern.

Den 16 oktober 1571 lyckades emellertid en samkristen flotta (bestående av spanska, venetianska, genuesiska och påvliga fartyg) under ledning av Don Juan av Asturien i grunden besegra den osmanska flottan som leddes av Ali pascha. Detta berömda sjöslag stod utanför den grekiska staden Naupaktos, på italienska benämnd Lepanto. Därmed kunde venetianerna hålla sig kvar på Kreta till 1669. (I Rom finns till och med en gata, Via Lepanto, uppkallad efter det berömda sjöslaget).

Bara i Spanien hade de kristna framgångar före 1600-talet: i Spanien, där det sista islamiska riket Granada erövrades 1492.

”Den islamiska flodvägen in på kristet område”, framhåller Piers Paul Read i *Tempelridarna och korstågen till det heliga landet* (Prisma 2003), ”som hade börjat på profetens tid på 600-talet e. Kr., nådde som längst år 1683, när en osmansk armé belägrade Wien, huvudstaden i det tysk-romerska riket, där kejsar Leopold I då härskade” (sidan 352). Turkarna drevs i väg av en här bestående av soldater från tyska grannstater och Polen under kung Johan Sobieski. Sedan påven och ett antal kristna stater bildat en ”helig liga” i syfte att stoppa de muslimska härarna, kunde Buda i Ungern återerövras 1686 och Belgrad 1688. Vid freden i Karlowitz 1699 kunde de kristna återfå makten i stora delar av Centraleuropa och på Balkan.

I dag tycks islam, anförd av fanatiska så kallade islamister, åter vara på marsch med terrorn som främsta maktmedel. Read skriver (sidan 357):

”Det byggs moskéer i Paris och London, ja till och med i Rom – huvudstaden i vad som en gång var kristenhetens kärnländer – men det är fortfarande förbjudet att praktisera den kristna religionen i Arabien, hjärtat av den islamiska världen.”

Tommy Hansson

”Nyttiga idioter” som hjälpte Sovjetunionen

Över hela världen har kommunistregimerna fallit. Det kan numera inte råda några tvivel om vad folken i Litauen, Lettland, Estland, Östtyskland, Rumänien, Ungern, Tjeckoslovakien och andra stater – inklusive Ryssland – som underkuvades anser om kommunismen.

★★★ Det var faktiskt kommunistiska ledare, exempelvis Michail Gorbatjov, som förkunnade vilka faser som tidigare ledare hade utsatt sina länder för. När vi värderar kommunismens dystra facit, de tiotals miljoner oskyldiga människor som förlorade sina liv under Lenin, Stalin, Mao och ett antal andra mindre tyranner, bör vi reflektera över ett kapitel i det kalla krigets historia för vilket vi i Förenta staterna och den övriga västvärlden är ansvariga. Detta avsnitt handlar om de västliga intellektuella, kyrkomän, journalister och andra opinionsledare som inte stod emot det kommunistiska tyranniet utan stödde, försvarade och ursäktade det.

Ta exemplet Bertolt Brecht, den tyske dramatiker som skapade den moderna propagandapjäsen. När han besökte den amerikanske filosofen Sidney Hooks lägenhet på Manhattan 1935, hade Stalins utrensningar just börjat. Hook, som tog upp fallen Zinoviev och Kamenev, frågade Brecht hur han kunde stå ut med att samarbeta med de amerikanska kommunisterna som trumpetade ut deras skuld. Brecht svarade att amerikanska kommunisterna var värdelösa – precis som tyska kommunisterna – och att det enda organ som räknades var Sovjetunionens kommunistiska parti. Hook påpekade att de alla var delar av samma rörelse, ansvariga för gripandet och fängslandet av oskyldiga före detta kamrater. Varpå Brecht svarade: ”Vad dem anbelangar, ju oskyldigare de är, desto mer förtjänar de att bli skjutna.”

Brecht svarade inte när Hook frågade: ”Varför, varför?”. Hook reste sig och gick utan ett ord och hämtade Brechts hatt och rock.

Protesterade inte

Under hela den tid som Stalins utrensningar fortgick, protesterade inte Brecht med ett ord mot terrorn i Sovjetunionen. När Stalin dog, var Brechts kommentar: ”De förtryckta på fem kontinenter... måste ha känt hur deras hjärtan slutade slå när de hörde att

av Allan C. Brownfeld

Stalin var död. Han var förkroppsligandet av deras hopp.”

Ett annat exempel är den franske filosofen Jean-Paul Sartre. I en intervju med tidningen *Libération* 1954 sade Sartre, som just hade återvänt från Sovjet, att sovjetiska medborgare avstod från att resa, inte på

Den tyske dramatikern Bertolt Brecht – en tid bosatt i Sverige – försvarade sovjetkommunismen i vått och torrt.

grund av att de förhindrades att göra så, utan därför att de inte hade någon önskan att lämna sitt underbara hemland. ”De sovjetiska medborgarna”, hävdade Sartre, ”kritiserar sin regering mycket mer och effektivare än vi gör.” Han menade: ”Det finns total frihet att kritisera i Sovjetunionen.” Några år senare erkände Sartre att inget av detta var sant:

”Efter mitt första besök i Sovjet 1954 ljög jag... Jag skrev en artikel... där jag sade en rad vänliga saker om Sovjetunionen som jag inte trodde på. Det gjorde jag delvis för att jag inte tyckte det var artig att svartmåla mina värdar så snart efter det att jag återvänt hem, och delvis därför att jag inte riktigt visste var jag stod när det gällde Sovjetunionen.”

Sartre fortsatte emellertid längs samma väg upprepade gånger: ”Det land som har blivit resultatet av den kubanska revolutionen är en direkt demokrati.” Om Titos Jugoslavien sade Sartre: ”Det är förverkligandet av min filosofi.”

En annan försvarare av tyranniet var den amerikanska dramatikern Lillian Hellman. Hon besökte Ryssland i oktober 1937, när Stalins skådeprocesser pågick för fullt. När hon kom hem sade hon att hon inte kände till någonting om dem. 1938 fanns hon med bland undertecknarna av ett upprop i den kommunistiska publikationen *New Masses* vilken applåderade processerna. Hon stödde det sovjetiska angreppet på Finland 1939 med motiveringen:

”Jag tror inte på den där fina, älskvärda lilla Republiken Finland som alla transar om så gråtmilt. Jag har varit där och det verkar vara en liten pronazistisk republik vad jag kan se.”

Det finns inga som helst bevis för att Hellman någonsin besökte Finland, och hennes levnadsskildrare förklarar att det är högst osannolikt att så skedde.

”Nyttiga idioter”

En nyligen publicerad bok – *Useful Idiots: How Liberal Got It Wrong in the Cold War and Still Blame America First* – undersöker Mona Charen, en syndikerad kolumnist som skrev tal åt Nancy Reagan under Reagan-administrationen, noggrant det sätt på vilket så många amerikanska vänsteranhängare [*liberals*] misstolkade det kalla kriget och kommunismens natur.

För många vänstermänniskor, skriver Charen, låg det ”...nära till hands att ursäktas, rättfärdiga eller ignorera våra motståndares svåra försyndelser under det att de alltid nedkallade den hårdast tänkbara domen över Amerika. Lenin brukar tillskrivas förutsägelsen att liberaler och andra svagsinta själar i väst kunde förväntas vara ’nyttiga idioter’ vad beträffar Sovjetunionen. Även om Lenin kanske aldrig i verkligheten yttrade den frasen, stod den i överensstämmelse med hans cyniska stil... Liberaler lyckades gång på gång under det kalla kriget leva upp till hans syrliga förutsägelser.”

Varje kommunistiskt samhälle – från Sovjetunionen till Kina till Kuba till Vietnam och så vidare – har funnit sina försvarare i USA. Susan Sontag, skriver Charen ”... var bland de första att kapitulera för nordvietnamesernas charm. Hon reste dit under kriget, en i den legion av ’politiska

pilgrimer’ (uttrycket har myntats av Paul Hollender) som reste till kommunistiska länder på jakt efter ett jordiskt paradiset och nästan varje gång övertygade sig själva om att de hittat det. I Vietnam slogs Sontag av ’den behagfullhet, variationsrikedom och fasta identitet som utmärker [nord] vietnameserna... Vårt första intryck av ett effektivt organiserat samhälle, med sitt eget genuina sårmarke, djupnade när vi flög över den kinesiska gränsen in i Vietnam. Nedanför bredde militars av välskötta fält ut sig.’ Men Sontag utsade också klart varför hon reste till Nordvietnam: ’[Nord]Vietnam erbjöd nyckeln till en systematisk kritik av Amerika.”

Röda khmererna

Precis när Röda khmererna höll på att skjuta sig fram mot Phnom Penh skrev *The Washington Post* i en ledare: ”Det hotande ’blodbadet’ är mindre hotfullt än en fortsättning på den pågående blodsgjutelsen.” *New York Times* korrespondent Sydney Schanberg skickade hem artiklar i vilka han förlöjligade uppfattningen att en kommunistisk seger var någonting att frukta. Den 13 april 1975, bara en vecka

Brev från

Washington

innan Lon Nol-regeringen i Kambodja föll, publicerade *Times* en förstasidesartikel där Schanberg bland annat skrev: ”...för det vanliga folket i Indokina... är det svårt att föreställa sig hur deras liv kan bli annat än bättre när amerikanerna har rest hem.”

Schanberg beskrev Röda khmererna som en koalition av disparata element, några kommunister och andra inte. Också sedan gerillan tagit huvudstaden, fortsatte Schanberg att förlöjliga tanken på ett blodbad:

”En annan förutsägelse som gjorts av amerikanerna var att kommunisterna skulle genomföra ett blodbad sedan de en gång tagit över – massakrerande så många som 20 000 högre tjänstemän och intellektuella. Det har förekommit obekräftade uppgifter om avrättningar av högre militära och civila befattningshavare, och ingen som bevitnat maktövertagandet betvivlar att den gamla regimen toppmänniskor kommer att bli

eller har blivit straffade och kanske dödade eller att ett stort antal människor kommer att dö av strapatserna under marschen ut på landsbygden. Men inget av detta kommer naturligtvis att ha några likheter med de massavrättningar som förutspåts av västerlänningar.”

Denna rapport skickades iväg från Bangkok den 8 maj, tre veckor efter Röda khmererna övertagande av Phnom Penh, en händelse som Schanberg hade bevitnat med egna ögon. Charen skriver:

”Även om Schanberg inte såg de tusentals brutala avrättningar som utfördes under de inledande dagarna av Röda khmerernas styre, så tycker man att hela evakueringsföretaget av huvudstaden, en krigsförbrytelse enligt Genèvekonventionen, borde ha givit honom anledning att reflektera över Röda khmerernas natur. Men uppenbarligen gjorde han inte det... Faktum är att Schanberg skulle ha föraktat envar som skrev något sådant. Rörelser som kallade sig själva ’revolutionära’ kunde räkna med att få åtminstone fördelen av ett öppet sinne från *New York Times* korrespondent oavsett vilka brott – hur avskyvärda dessa än må ha varit – de hade gjort sig skyldiga till. Schanberg belönades också med ett Pulitzerpris för sin rapportering från Kambodja.”

Imponerade av kommunismen

När president Richard Nixon reste till Kambodja ”svämmade de översvallande skrivierna över alla bräddar”, noterar Mona Charen. James Reston, krönikör för *New York Times*, skrev:

”Kinas synligaste kännetecken är ungdomens kännetecken... en sorts slank, muskulös behagfullhet, oförtröttligt hårt arbete, samt en optimistisk, till och med älskvärd, syn på framtiden... Folket förefaller inte bara ungt utan också entusiastiskt över att förändra sina liv.”*

Ekonomerna John Kenneth Galbraith var till och med ännu mer imponerad:

”I något av det kinesiska samhällets undagömda skrymslen finns det kanske ett privilegierat parti och en officiell hierarki. Säkert är att det är den minst vräkiga styrande klassen i historien. Så långt en besökare kan se eller informeras om, finns

*James Restons artiklar publicerades i översättning i Svenska Dagbladet. En svensk motsvarighet till de devota Kina-skrivierna fanns hos Dagens Nyheter:s chefredaktör Olof Lagercrantz.

det – för arbetaren, teknikern, ingenjören, vetenskapsmannen, fabrikschefen, lokale tjänstemannen och till och med, misstänker man, bordtennisspelaren – ett i sanning förbluffande sätt att hantera jämlikheten i inkomst... Uppenbarligen finns det mycket liten skillnad mellan rik och fattig.”

Från kommunismens första dagar var många amerikaner och andra i västvärlden imponerade. ”Under den första tiden av Sovjetunionens existens”, skriver Charen, ”svimmade amerikaner och européer med liberal läggning av glädje.” *New York Times* korrespondent Walter Duranty, som var stationerad i Moskva under Lenins och en del av Stalins välde, erbjöd denna värdering av Lenin 1921:

”Lenin har en kylig, förutseende, förnuftsmässig känsla för realiteter... Han är beredd att överge det som erfarenheten har visat vara ogenomförbara teorier och i stället hänge sig åt att återuppbygga Ryssland på en ny och solid grund.”

Om Stalin skrev Duranty:

”Stalin ger det ryska folket – de ryska massorna, inte västerniserade jordägare, industriägare, bankirer och intellektuella, utan Rysslands 150 000 000 bönder och arbetare – vad de verkligen vill ha, nämligen gemensam ansträngning, samfällid ansträngning.”

På 1930-talet spelade Duranty en nyckelroll när det gällde att avslöja ”propagandan” att det rådde hungersnöd i Sovjetunionen [Ukraina]. Malcom Muggeridge, *Manchester Guardians* korrespondent, var den ende dåvarande sovjetsympatisören som på plats rapporterade om hungersnöden. Till skillnad från Duranty fick han inga journalistpriser. Tvärtom framställdes han ofta som lögnare.

Den sovjetiska ”succén”

Muggeridge skrev:

”Jag måste vänta på Krusjtjev... för officiell bekräftelse. Enligt honom var min redogörelse i själva verket påtagligt försiktig. Om frågan blir föremål för debatt härfter, kommer en kraftfull röst på den andra sidan att vara Durantys, stort uppslagen i *New York Times*, framhävande dessa spannmålsmagasin överflödande av spannmål, dessa äppelkindade mjölkerskor och klumpiga välmående kor, för att inte nämna George Bernard Shaw och andra förnäma gäster som vittnade om att det inte fanns, och kunde inte finnas, någon matbrist i Sovjetunionen.”

Mona Charen noterar i sin bok:

VI. Lenin, som här står staty i Nikolajev i Ukraina, var en självskrivna idol för de som hyllade Sovjetunionen i västvärlden. (Foto: Tommy Hansson)

”I slutet av 1900-talet blev det känt att Duranty inte hade varit en lättlurad person utan ett offer för utpressning. Ryssarna hade uppenbarligen upptäckt hans sexuella böjelser och använt detta för att styra honom. Detta gör Duranty varken mer eller mindre skyldig i ett historiskt perspektiv, även om det synes visa att han inte var lika korkad som de som lättroget svalde de sovjetiska lögnerna. Muggeridge, vars öppenhet inför de klara bevis som fanns framför ögonen på honom renderade honom dåligt rykte i ’progressiva’ kretsar, avvisade senare kommunismen helt och hållet.

”Bland dem som inte blev utpressade av den sovjetiska hemliga polisen men skrev som om så var fallet, fanns den berömde amerikanske romanförfattaren Theodore Driser, som skrev ner underdåniga rapporter om det jämlika samhälle han trodde att han såg. Sovjetledarna, skrev han förundrat, tjänade inte mer än ’225 rubel per månad’ medan ’jag inte kunde finna någon som tjänade mindre än 50 rubel och tusen och åter tusen som erhöll 150, 175, 200, 225, eller mer’. Litteraturkritikern Edmund Wilson... kallade Sovjetunionen ’det moraliska ljuset i världens topp’.”

Ledande amerikanska ekonomer hyllade det sovjetiska ekonomiska systemets påstådda succé. I 1985 års upplaga av sin populära lärobok för högskolan om ekonomi, skrev Paul Samuelson följande: ”Vad som räknas är resultat, och det kan inte råda några tvivel om att det sovjetiska planeringssystemet har varit en kraftfull motor för ekonomisk tillväxt.” Fyra år se-

nare, precis innan Sovjetunionen gjorde bankrutt, prisade MIT-ekonomen Lester Thurow sovjetekonomins ”anmärkningsvärda prestationer” och hävdade att ”I dag är det ett land vars ekonomiska bedrifter kan jämföras med Förenta staternas.”

Glöm dem inte!

Sovjetologen Seweryn Bialer vid Columbia-universitetet hävdade övertygat 1981 att ”Sovjetunionen kämpar inte nu, och kommer heller inte att göra det under det kommande decenniet, med en reell systemkris.” Ett decennium senare var Sovjetunionen död.

I kampen mellan frihet och tyranni gjorde många, i USA och andra västländer, tyvärr bruk av sina betydande förmågor inte för att främja friheten utan tyranniet. Vi bör inte glömma dem som gjorde det, menar Mona Charen med rätta. Få, klagar hon, har tvingats betala ett pris för sina försvändelser:

”En av de mest firade hjältarna i den amerikanska historien, Charles Lindbergh, fick finna sig i att hans rykte strimlades sönder tack vare sin oförmåga att urskilja nationalsocialismens monumentala ondska. Amerikanska vänsterpersonligheter som begick den identiskt lika synden gentemot kommunismen – och som i smått och stort på en nästan daglig basis demonstrerar att de fortfarande ingenting begripit – har emellertid inte behövt betala något pris alls för sin häpnadsväckande brist på omdöme.”

Östtyska Stasis verksamhet i Danmark

av Bertil Häggman

I förra numret av *Contra* berättade Bertil Häggman om östtyska Stasis verksamhet i Sverige. Nu har turen kommit till Danmark. Artikeln bygger på ett omfattande studium av den gamla spionorganisationens nu inte längre hemligstämplade dokument.

Danmarks Kommunistiska Parti anslöt sig till den sovjetstyrda organisationen Komintern 1920. Tolv år senare lyckades partiet för första gången få två medlemmar invalda i Folketinget. Under åren närmast efter Andra världskriget nådde partiet sitt största inflytande och fick ungefär 10 procent av rösterna.

Aksel Larsen, en av partiets ledande medlemmar, bröt sig ur partiet 1960 och grundade Socialistisk Folkeparti (SF). Han tog med sig många av partiets gamla väljare. Efter 1960 har Danmarks Kommunistiska Parti aldrig fått några representanter invalda i Folketinget.

Östtyska inflytandeoperationer i Danmark

Det östtyska kommunistpartiets (SED) viktigaste kontakt i Danmark var naturligtvis Danmarks Kommunistiska Parti. Men eftersom partiet var litet och orepresenterat satsade man också på andra partier.

Radikale Venstre är ett borgerligt mittenparti. Under 1980-talet samarbetade Radikale Venstre med Demokratische Bauernpartei Deutschlands (Demokratiska Tyska Bondepartiet, DBD), ett av de låtsaspartier som fanns vid sidan av det statsbärande SED i Östtyskland. Danskarna inbjöds till flera möten i Haus Muldenberg nära den tjeckiska gränsen.

Radikale Venstre var 1986 medorganisatör av Världsfredskonferensen i Köpenhamn. Den organiserades av olika internationella frontorganisationer. Mycket av förberedelsearbetet gjordes av partisekretären Jens Clausager och hans fru Margrethe. Mellan den 17 och 20 november 1986 var en dansk partidelegation i Östtyskland och träffade ordföranden i DBD Ernst Mecklenburg, chefen för den skandinaviska avdelningen vid östtyska utrikesdepartementet Kurt Nier och sekreteraren i Vänskapsföreningen Danmark-DDR Gerhard Kasper.

Senare blev danskarna inbjudna till DBDs tolfte partikongress i Rostock i april 1987 och i juli 1987 fick paret Clausager en gratisresa till Mecklenburg.

Stasi-agenten som var ansvarig för operationerna mot Radikale Venstre hette Ernst-Otto Christalle. Han hade redan som ung man rekryterats av Stasi och avancerade under slutet av 1950-talet till Geheimer Hauptinformerator (GHI, hemlig huvudinformerator).

Kontakterna mellan de två partierna hade etablerats redan i början av 1980-talet. En medarbetare i DBDs internationella avdelning, Jörg Zollondz, har vittnat om att kontakterna initierades av DBD.

Stasi och de danska socialdemokraterna

Danmark var inte särskilt entusiastisk som ny medlem i NATO 1949. Många danskar föreföll ha föredragit en skandinavisk försvarsunion. Och i slutet av 1970-talet var det bara 60 procent av danskarna som stödde NATO-medlemskapet. Motståndet var koncentrerat till Radikale Venstre och vänsterflygeln av Socialdemokraterna.

Danmark strategiska betydelse för NATO var stor. Landet kontrollerade inloppet till Östersjön. Danmark förbjöd kärnvapen på det egna territoriet under fredstid.

Den parlamentariska situationen i Danmark var ofta instabil, vilket medförde att vissa nyckelpersoner i det Socialdemokratiska Partiet kunde få starkt inflytande på försvars- och utrikesfrågor.

En sådan nyckelperson var folketingsledamoten Lasse Budtz, som i många år var ordförande i partiets utrikeskommitté. Han var i stora stycken ansvarig för "fotnots-

Fortsättning på sidan 22

Deltagare i den så kallade Världsfredskongressen i Köpenhamn 1986 kastar sig över anti-kommunistiska demonstranter från Sverige (och Contra). Kongressen genomfördes i nära samarbete med Stasi. Nu bevisar de tidigare hemliga dokumenten hur det gick till bakom kulisserna.

SVERIGE-NYTT

Contras notisavdelning har i detta nummer sammanställts av Tommy Hansson och C.G. Holm. De källor som refereras är inte direkt citerade, utan texten är en sammanfattning av originalkällan om inte annat markeras med citationstecken.

Religiöst fredsråd bildat

Den 31 januari bildades Sveriges religiösa fredsråd (SRF) som ett resultat av ett möte involverande representanter för en rad trossamfund och -inriktningar. Att det bildas en organisation av nämnt slag i tider när religionsyttringar och deras aktiviteter utsätts för allehanda angrepp förefaller synnerligen befogat; det styrande Socialdemokratiska arbetarpartiet (SAP) tycks i skrivande stund vara i färd med att såväl stoppa religiösa friskolor som att frånta familjerna huvudansvaret för barnens omvårdnad, ivrigt påhejat av ungdomsförbundet SSU.

Drivande kraft bakom bildandet av det religiösa fredsrådet har varit filosofie doktor Bertil Persson, expert på Mellanösterns religioner. Vid mötet där SRF bildades framhöll Persson bland annat:

–Det finns behov av att återetablera det gamla Sällskapet religiöst forum, som avsmnade i början av 1980-talet. Det är viktigt för religiöst engagerade att få en bättre situation i massmedia och inom flera andra samhällssektorer. Samhället har

alltmer tagit över föräldraskapet. I skolvärlden ligger Sverige fullständigt under isen när det gäller krav på vetenskaplighet. Sverige är i dag dessutom ett av världens mest sekulariserade länder.

Persson inskräpte att varje människa består av kropp, själ och ande:

–Här har vi grunden för demokratin. Mänskliga rättigheter är till för den totala människan men med respekt för varje enskildhet inom ramen för den mänskliga enigheten!

Om religionsfrihet, som är en av grundstenarna i ett demokratiskt samhälle, sade Bertil Persson följande:

–Religionsfrihet är att individen på sitt personliga sätt får utöva det som är det djupast mänskliga. Dock undantagandes stöd för våld, krig, egoistisk kärlek och fanatism.

Efter dessa inledande ord beslutade företrädare för det nybildade fredsrådet att fördela arbetet inom sex sektorer: familj, utbildning, interreligiös samverkan, massmedia, mänskliga rättigheter samt vad som benämndes ”resolutionsprojektet”. Det sista innebär att arbeta för främjandet av en resolution som framställts i FN av Filippinerna och som syftar till att inrätta ett nytt religiöst världsorgan inom Förenta nationerna (se notis under denna tidskrifts ”Utlandsnytt” i 4/2003).

Ingenting verkar vara för smått för att beskattas. Nu vill socialdemokraterna införa skatt på fiskespön, rullar, linor och drag. Intäkterna ska bekosta ”administration av fiskvård.”

Till ordförande i Sveriges religiösa fredsråd valdes journalisten Hans Karlsson, Tensta. Vice ordförande blev Britta Houston, Malmö. Bland övriga styrelseledamöter märks advokat Lennart Hane, Stockholm.

Republikansk blodsmak

Konung Carl XVI Gustaf och drottning Silvia besökte i februari Vietnam och sultanatet Brunei. Att Sveriges statschef besökte, och därmed legitimerade, en kommunistdiktatur som Vietnam och tillika ett av jordklotets fattigaste länder rönte obetydlig uppmärksamhet i media. Att man däremot också gjorde ett statsbesök i Brunei förtörnade människor alltifrån SSU-ledningen till professorer i statskunskap till borgerliga partiledare, särskilt som majestätet gjorde ett harmlöst uttalande om Bruneis öppenhet – sultanen Hassanal Bolkiah har de facto regelbundna mottagningar för sina undersåtar. Republikanerna kände blodsmak, monarkin påstods vara på fallrepet!! Denna kraftiga överreaktion är desto märkligare som det visat sig att konungen endast redovisade den syn som UD framlagt i en promemoria inför statsbesöket!

Brunei, beläget på Borneos nordvästkust och med ungefär lika stor befolkning som Island, var tidigare en brittisk koloni men är sedan 1984 självständig stat. Det kanske inte är något under av demokrati och sultan Bolkiah knappast någon Göran Persson. Oppositionen har krävt demokrati sedan slutet på 1980-talet men hittills inte rönt särskilt mycket gensvar från sultanen och det styrande rådet.

Brunei är till övervägande delen muslimskt, men regimen bedriver ingen direkt förföljelse mot andra religiösa grupperingar, även om dessas fri- och rättigheter är beskurna. Dessutom behöver ingen vara fattig i det ytterst välmående Brunei, där den sociala tryggheten i själva verket är överlägsen den i Sverige!

Det hade funnits avsevärt större anledning att kritisera besöket i Vietnam, en hänsynslös kommunistdiktatur och ett befast fattighus som spelar en betydligt större roll i världspolitiken än lilla Brunei. Och som också nagelfarits av Amnesty. Religiösa oliktankande behandlas omilt, mord och tortyr är relativt vanligt förekommande.

Antimonarkister och republikanhängare, och för all del även normalt kungavänliga bedömare, har riktat olika grader av

kritik mot kungens uttalande om Bruneis öppenhet. Icke minst *Dagens Nyheter*s ledarredaktion vill nog gärna gå till historien som tillskyndare av den svenska monarkins fall.

Ändå bär det inträffade alla tecken på att vara en pseudohändelse, en storm i ett vattenglas av det slag som vissa media älskar att vältra sig i. Kungen sitter säkert på sin tron.

Royalism i riksdagen

I slutet av förra året utsändes via riksdagens intranät en inbjudan till samtliga riksdagsledamöter och tjänstemän vid partikanslierna om att bli medlemmar i det då nyligen bildade Republikanska sällskapet i riksdagen.

I det läget ansåg emellertid moderate riksdagsmannen Henrik S. Järrel att han inte kunde sitta med armarna i kors. Inom loppet av cirka två timmar efter det republikanska utskicket (det var den 12 november) hade Järrel skickat ut en liknande inbjudan att teckna medlemskap i den då 25-årsjubilerande Rojalistiska föreningen och/eller att ingå i ett informellt nätverk i riksdagen till de rojalistiska och monarkistiska idéernas fromma.

Järrel: "Svaret var positivt och inom någon timme hade 15 anmält sig till nätverket. I dag är vi ett 30-tal från m, kd och c."

Henrik S. Järrel anser att bevisbördan när det gäller frågan om vi skall ha republik eller monarki "åvilar republikvarna som vill ändra en god gällande ordning."

(*Rojalisten*)

Klimatkonspirationen

Den gångna vintern i Sverige har varit sträng på de flesta håll. I norr har temperaturer under minus 30 grader inte varit någon ovanlighet. Också på sydligare nejder har kung Bore firat triumfer med gott om minusgrader och snö. Med allt vad detta innebär i form av trafikkaos, pendelförseningar och köldskadade uteliggare.

Man kan tycka att detta sakernas tillstånd borde mana medlemmar av klimatkonspirationen – alltså de bedömare som tror att vårt klimat blir stadigt varmare till följd av utsläpp av så kallade växthusgaser – till eftertanke. Kanske har deras data-producerade teorier varit felaktiga? Men den reflektionen torde vara obefintlig. I själva verket, har miljöpolitiskt korrekta klimatkonspiratörer hävdat på sistone, är vinterns kyla snarare ett tecken på att klimatteorins vänner har helt rätt!

Resonemanget går ut på att det allt varmare klimat som den av människorna framkallade växthuseffekten ger upphov till leder till att allt större kvantiteter is lösgörs från polerna. Och de isstycken som lossnar från Nordpolen förklarar sänka den värmealstrande Golfströmmens temperatur. Vilket ger oss kyligare klimat.

Hängde ni med? Kvintessensen av klimatkonspiratörernas resonemang är således, att oavsett om det blir kallare eller varmare på våra breddgrader, så är det hur som helst växthuseffektens fel. Vilket skulle bevisas!

SSU tar sig

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU) tillhör normalt inte *Contras* favoritorganisationer. Förbundets lokalavdelning i Härnösand tog dock i februari ett lovligt initiativ då man protesterade mot kommunistdiktaturen i Nordkorea. Vi tillåter oss citera ur SSU-Härnösands pressmeddelande:

"SSU... i Härnösand har... överlämnat en protest till Nordkoreas ledare Kim Jong Il via Nordkoreas ambassadör i Sverige. Vi anser att Nordkorea är en av vår tids värsta diktaturer med en sjuklig personkult uppbyggd kring dess ledare och hans döde far. Nordkorea försöker också skaffa massförstörelsevapen och investerar enorma

summor på att bygga upp en krigsmakt för att hota sin omgivning istället för att föda sin egen befolkning. Därför uppmanar SSU i sin protest Nordkoreas ledare Kim Jong Il att avgå och ordna demokratiska val, samt överge sitt misslyckade planekonomiska experiment. Vi anser också att Sverige, som är ett av få länder som har riktiga diplomatiska förbindelser med Nordkorea kan göra mer för att trycka på för demokrati, mänskliga rättigheter och avrustning i Nordkorea."

Kim Jong Il drabbas knappast av skrämselflicka till följd av SSU-Härnösands protester. Däremot är det glädjande att åtminstone några SSUare tycks ha insett att all världens ondska faktiskt inte är kon-

centrerad till USA, Israel eller Brunei.

Sjukt i sjukvården

1975 fanns det 8511 läkare i Sverige. De tog i snitt emot nio patienter om dagen. Idag finns det 24.233 läkare, som behandlar fyra patienter om dagen.

Sedan 1975 har antalet platser på sjukhusen minskat med 80 procent. Antalet sjukhusbesök har gått ned med 25 procent. Samtidigt har antalet anställda läkare, sjuksköterskor och underköterskor tredubblats!

En svensk läkare tar i snitt emot 903 patienter per år. I Danmark är siffran 2069 och i Kanada 3167.

50–80 procent av svenska läkares arbetstid upptas av administrativt arbete.

På privata vårdcentraler och kliniker används 10–15 procent av läkartiden åt administrativt arbete. De kostar landstingen betydligt mindre per botad patient än de kliniker som drivs av landstinget självt.

Svenska staten köps för några miljoner

Bananrepubliker i Centralamerika brukar kunna köpas för pengar. Så går det tydligen också till i Sverige. Byggnadsarbetareförbundet, en av Socialdemokratiska Partiets viktigaste finansiärer, sätter upp affischer runt om i landet om att polska byggiobbare inte är välkomna till Sverige (de påstås på affischen kosta 40 kronor i timmen, vilket är en grov underdrift, dubbelt upp är däremot en gångbar taxa). Vips ändrar Göran Persson den linje som han med sådan emfas gjort till Sveriges: Sverige ska inte ha några övergångsregler (som de andra dåliga gamla EU-länderna) för de nya EU-medlemmarna den 1 maj. Bara några veckor innan 1 maj drabbas regeringen av panik, sedan Byggnadsarbetareförbundet betalade och har sagt var skåpet ska stå.

Resultatet av restriktionerna torde för övrigt bli att den svarta marknaden ökar. När det inte går att anställa polska och estniska byggarbetare vitt kommer det istället att göras svart.

För den "sociale turisten" går det alldeles utmärkt att lura systemet redan idag. Regeringsrätten slog i en dom fast att en egyptisk familj med fem barn i skolan i Kairo hade full rätt till svenska barnbidrag eftersom de alla var skrivna i Sverige (att de bodde i Egypten – och enligt reglerna borde vara skrivna där – spelade ingen roll)

UTLANDS-NYTT

Kinesiska historiefinter

Ett antal historiesällskap i Sydkorea har, med fullt stöd från landets utrikesledning, gått till angrepp mot Kommunistkinas försök att manipulera historien. Man kritiserar Pekings "hegemonistiska" försök att göra det forntida riket Kokuryo (37 före Kristus – 668 Anno Domini) – från vilket namnet Korea kommer – till en kinesisk stat. Sydkoreanska historiker är djupt kritiska till Pekings femåriga forskningsprogram "Nordostasiatiska projektet", som koreranerna menar är tillkommet enbart för att skriva om historien i för Kina förmånlig riktning.

Kokuryo (eller Goguryeo enligt det modernaste sättet att transkribera koreanska skrivtecken till latinska bokstäver) fanns i norra delen av Koreahalvön och större delen av Manchuriet när det var som störst. Choi Gwang-shik från Korea University citeras på följande sätt i *Korea Now* (27 december 2003): "Kina har manipulerat historiska bevis och framlagt orimliga teorier när det gäller vissa händelser, enbart i syfte att stärka sina absurda argument att Kokuryo var en del av den kinesiska nationalhistorien". De koreranska forskarna menar att de kinesiska anspråken i förlängningen kan komma att utgöra ett hot mot den koreanska nationalidentiteten och uppmanar Kina att lägga det aktuella projektet i malpåsen.

De koreansk-kinesiska historiegräven går tillbaka till tidigt 1960-tal, men detta är första gången saken har tagit en seriös politisk vändning. Koreanerna anser att den kinesiska tolkningen är rent stalinistisk till sin karaktär och ett storkinesiskt försök att glorifiera Kinas historia. Även Nordkorea, som normalt har goda förbindelser med röda Kina, har tagit avstånd från det kinesiska historiprojektet som härstammar från 2002.

Den sydkoreanske utrikesministern Ban Ki-moon har bland annat uttalat följande om regeringens inställning: "Vi kommer att hantera denna fråga baserat på det orubbliga faktum att Goguryeo är en omistlig del av vår nationella historia."

Clarks kovändning

Förre generalen Wesley Clark framstod länge som en av det demokratiska partiets favoriter att bli nominerad som

presidentkandidat till valet i november. Clark har nu hoppat av kampanjandet, men den åsiktsmässiga kovändning den nu avhoppade presidentkandidaten Clark gjorde på bara ett par års tid måste anses vara tämligen enastående.

Den 22 januari 2002 framhöll Clark i ett tal vid Harding University i Searcy, Arkansas följande: "Jag hyser den största beundran för, vilket jag tycker att vi alla borde göra, det storartade arbete som utförs av vår överbefälhavare, vår president, George Bush." Omkring åtta månader senare var den forne generalen om möjligt ännu mer översvallande då han talade i Little Rock: "President George Bush hade modet och visionen...och vi kommer alltid att vara tacksamma mot president George Bush för detta fantastiska ledarskap och statsmannaskap."

Något mer än ett år senare drog Wesley Clark igång sin presidentvalskampanj. Nu var Bush, enligt Clark, inte längre i stånd att vara USAs president. Clarks beröm kom före Irakkriget, och givetvis är vem som helst i sin fulla rätt att byta åsikt. Men att en uppmärksam presidentkandidat byter såväl åsikt som parti på så kort tid kan ändå inte undgå att ge upphov till frågan om vederbörande står för vissa principer eller bara är en opportunist.

Wesley Clark är en fullt möjlig demokratisk vicepresidentkandidat.

CIA:s fel

Bushadministrationen hängde som bekant upp huvuddelen av motiveringen för att gå i krig med Irak på massförstörelsevapen, som antogs stå till diktatorn Saddam Husseins förfogande. Detta var inte helt lyckat – när inga dylika vapen kom i dagen blev det möjligt för krigets kritiker att hävda att attacken på Saddam-regimen skedde helt i onödan. Så var naturligtvis inte fallet, eftersom det faktum att Saddam själv och ett flertal av hans närmaste män, inklusive hans båda söner, störtades och oskadliggjordes på skilda sätt.

Vad som står klart är att den amerikanska underrättelsetjänsten Central Intelligence Agency, CIA, brustit på ett uppseendeväckande sätt när det gäller tillförlitligheten i den information man vidarebefordrat till Vita huset. Den amerikanska tidskriften *The American Spectator* (november 2003) visar i en analyserande artikel av Laurie Mylroie att CIA:s syndaregister går tillbaka mer än ett decennium i tiden, till skeendena kring det första kriget i Persiska viken 1991 som började med Iraks invasion av Kuwait i augusti 1990. Det skall således ha varit CIA som rådde den första Bush-administrationen att låta Saddam Hussein sitta kvar och att även tillåtas krossa det uppror mot diktatorn som var i vardande. Därpå skulle, bedömde man, Saddam kunna störtas i en statskupp genomförd av missnöjda element inom Baathpartiet. Tvärtemot sådana förutsägelser kunde Saddam och hans gäng i stället stärka greppet!

De underrättelser CIA hade förlitat sig på var uppenbarligen felaktiga. Det avskräckte emellertid inte CIA från att fortsätta klanta till det i Irak-frågan genom åren, bland annat genom att lyssna på fel uppgiftslämnare.

Islammakt i Bangladesh

Bangladesh, det före detta Östpakistan, är till ytan ungefär lika stort som Norge söder om Trondheim med en befolkning på cirka 130 miljoner. 88 procent av folket är sunnimuslimer under det att tio procent utgörs av hinduer; resterande två procent bedöms vara kristna, buddhister och mindre grupper. Mycket tyder på att Bangladesh, som när landet lösgjordes från Pakistan 1971 förklarade sig vara sekulärt, alltmer utvecklas till att helt präglas av islam med genomförd shariilag.

Fram till juli 2001 hade det sekulära partiet Awami League en väljarmajoritet bakom sig. Då det åttonde parlamentet val-

des i oktober 2001 ändrades emellertid den bilden i och med att Awami League bara uppnådde 41 procent av rösterna och hamnade i opposition. En koalition omfattande fyra partier uppnådde majoritet i parlamentet om två tredjedelar. Två av partierna kan beskrivas som islamistiskt inriktade – Jamat-e-Islam samt Islamic Solidarity Forum. Och kort tid efter valet angreps landets minoritet av kristna och buddhister för att ha stött det sekulära partiet. Nära 500 familjer tvingades på flykt till Indien sedan hem bränts ned och övergrepp skett i form av dråp, våldtäkter och förstörelse av religiösa byggnader och statyer. Amnesty International tog upp dessa oegentligheter i sin årsrapport för 2001.

Samhällsutvecklingen under den tid som gått efter 2001 syns bekräfta den islamistiska utvecklingen. Flera lagändringsförslag pekar inte minst i den riktningen. Exempelvis har det antytts att parlamentsvalen i framtiden icke såsom hittills skett skall komma att genomföras utifrån allmän rösträtt. Separata val för minoriteter skulle vidare hållas, liksom den islamiska religionens fem bönetider skulle bli lagfästa och alla aktiviteter i samhälle stanna då muslimerna förrättat sin bön; därmed skulle det bli uppenbart för alla vilka som inte är muslimer, med alla konsekvenser det kan medföra. Det finns också ett lagförslag om att förbjuda religiös konvertering.

(Ropet fra Øst)

Putins oktoberrevolution

Inom få veckor i oktober 2003 gav Rysslands president, före KGB-mannen Vladimir Putin, signaler om att hädanefter skulle en ny ordning härska i landet. *Siloviki*, "maktpojkar" från militär och säkerhetstjänst, har fått en dominerande ställning.

På hemmaplan markerades den putinska revolutionen av arresteringen av oljemagnaten Michail Chodorkovskij, vilken anklagades för bedrägeri och skattebrott. Samtidigt frös myndigheterna 44 procent av Chodorkovskijs och hans medarbetares tillgångar i energijätten Yukos. Aktiekurserna i Ryssland föll 15 procent. Tidigare i samma månad, just före parlamentsvalet, hade ryska myndigheter gjort en razzia mot politiska konsulter som anlitats av det liberala Yabloko-partiet, en av flera liberala grupperingar som understötts av Chodorkovskij.

De nya, hårda metoderna hemmavid

följdes upp genom en hårdnande attityd i närområdet. Genom att bygga en damm som inkräktar på den ukrainska ön Tuzla, belägen i sundet som skiljer Svarta havet från Azovska sjön, skapade Putins Ryssland en internationell krissituation. Samtidigt deklarerade Moskva att Tuzla var omstritt område. Vid samma tid påstod ordföranden i det ryska parlamentets

kommunismen skett i Ryssland.

Putin uppges ha förberett nämnda utveckling under de fyra år som gått sedan han övertog presidentskapet efter Boris Jeltsin. Han har beständigt sett till att gamla kumpaner och meningsfränder inom säkerhets- och militärhierarkierna har fått allt högre poster och samtidigt strömlinjeformat ryska media.

Putins maktfullkomlighet underströks av den radikala regeringsombildning som skedde i februari.

(National Review)

Rödsåggen till svars

Finland hamnade efter Andra världskrigets slut i skuggan av Sovjetunionen och var tvunget att anpassa sin utrikespolitik efter Moskvas bud. Framförallt president Uhro Kekkonen var en lydlig sovjetlakej. Också inom kulturlivet var det "rättning vänster" med starka prosovjetiska stämningar. Någon riktig uppgörelse med kulturvästern har inte skett. Det väckte därför uppseende i Finland när den borgerlige riksdagspolitikern Ben Zyskowitz, ursprungligen av polsk-judisk börd, i finländsk TV krävde en offentlig uppgörelse med rödsåggen och ville ställa Moskva-lakeljerna till svars.

Terrorist blev polischef

Antipartheid-terroristen Robert McBride dömdes på sin tid i Sydafrika till döden för ett bombdåd som tog livet av tre personer. Han har nyligen utnämnts till polischef i Johannesburg-distriktet. "Det finns ingen del av mitt förflutna som jag skäms för", deklarerade McBride inför South African Press Association. *(National Review)*

utrikesutskott att såväl Tuzla som staden Sevastopol på den ukrainska Krim-halvön var ryskt territorium. I oktober klagade Rysslands försvarsminister Sergej Ivanov att Ryssland förbehåller sig rätten att ingripa militärt i tidigare sovjetrepubliker.

Lägg därtill att militärutbildning enligt parlamentsbeslut skall återinföras i ryska skolor och att ingen reell uppgörelse med

I år är det 35 år sedan Moïse Tshombe, ledare för den kongolesiska utbrytarrepubliken Katanga i början på 1960-talet, avled. Han kidnappades och fördes till fångenskap i Algeriet där han dog bara 50 år gammal 1969

Så sveks demokraten Tshombe

★★★ Efter Andra världskrigets slut svepte en nationalistisk våg över Tredje världen och inte minst Afrika. De forna kolonierna skulle frigöra sig från sina herrar. Den som troligen mer än andra gav inspiration till de kongolesiska självständighetssträvandena var Frankrikes president Charles de Gaulle, som 1958 besökte Belgiska Kongos grannkoloni Franska Ekvatorialafrika (Kongo Brazzaville) och höll ett eldande tal. De Gaulle förkunnade här att kolonin snart skulle få självständighet.

av Tommy Hansson

Inte så få intellektuella från Belgiska Kongo hade tagit färjan över Kongofloden från huvudstaden Leopoldville (numera Kinshasa) för att höra de Gaulle orera. De Gaulles appell i Brazzaville blev en tändande gnista för självständighetskampen i Kongo, ett väldigt område i hjärtat av Afrika vilket 1908 hade tagits över av den belgiska staten efter att ha varit konung Leopold Is privategendom efter beslut vid Berlinkonferensen 1885. Bland de kongolesiska politiker som lyssnat till de Gaulle fanns Patrice Lumumba och Joseph Kasavubu.

Självständighetssträvandena underblåstes av de vänsteridéer med marxistiska förtecken som propagerades av många politiker och akademiker i väst inklusive Belgien. Även kyrkliga företrädare påverkades av vänstervågen.

Den konservative Tshombe

Den mest välmående delen av Belgiska Kongo var Katanga (numera Shaba) i landets sydöstra del gränsande till Angola i väster och Nordrhodesia i söder och öster. Huvudstaden Elisabethville (Lubumbashi) var belägen i Katangas sydöstligaste hörn. Den tongivande grupperingen i Katanga var det belgisk-brittiska gruvföretaget *Union Minière du Haut Katanga* som kontrollerade de rika katangesiska kopp-

utan att någon lyfte ett finger för att hjälpa honom.

Tshombe avfärdades av dåtidens politiska korrekthet som en belgisk marionettfigur men var i verkligheten en sansad politiker av västerländskt snitt,

mer inställd på pragmatiska förhandlingar än nationalistisk konfrontation. Detta till skillnad från Moskvas handgångne man Patrice Lumumba. FN, inklusive Sverige, spelade en mycket tveksam roll i konflikten.

Tshombe studerar ett dokument under sin korta och stormiga tid som ledande katangesisk och kongolesisk statsman. Hans öde blev tragiskt sedan han behandlats på ett skandalöst sätt av bland annat FN och Sverige.

artillgångarna, vilka utgjorde grunden för det relativa välstånd som rådde i denna del av Kongo.

Den mest betydande politikern i Katanga var Moïse Kapenda Tshombe, som föddes i Musumba i november 1919 som medlem i Lunda-stammen. Till skillnad från den radikale Lumumba, som ville radikaliserar varje aspekt av det kongolesiska samhällslivet, intog Tshombe en mer konservativ attityd och fäste stor vikt vid samarbete med de traditionella stamhövdingarna.

Tshombe hade i mitten av 50-talet övergivit sitt tidigare playboy-liknande liv och satsade nu som stadgad familjefar helhjärtat på politiken efter att tidigare ha varit en mindre lyckad affärsman. 1956 grundade han Lundas stamförening, som godkändes av de belgiska myndigheterna som en ickepolitisk debattklubb och välfärdsförening. Efter kommunalvalen 1957 grundade Tshombe *Confédération des Associations du Katanga* (CONKAT) som kom att utvecklas till ett av de bäst

organiserade och disciplinerade av Kongos många partier.

"Tshombe hade i egenskap av stamnationalist ingen önskan att underkuva Katangas andra stammar", fastslår biografiförfattaren professor Anthony Bouscaren i boken *Tshombe* (New York 1967). "Genom att för CONKAT anta en konfederativ organisationsform efterbildade han det gamla Lunda-rikets struktur, vilken var en konfederation av stammar som accepterade Lundas chefshövding som den förste bland jämlikar. Följaktligen var det logiskt och oundvikligt att Tshombe senare skulle motsätta sig Patrice Lumumbas centralistiska strävan..." (sidan 10).

Baluba

Förutsättningen för att en mängd politiska partier kunde bildas var den konstitutionella reform som införts av belgarna 1957. Kommunalvalen i den katangesiska huvudstaden Elisabethville i december 1957 gav tre ledarposter (*bourgmestre*)

av fyra till representanter för Balubastammen från Kasai-provinsen norr om Katanga; militanta balubas från Kasai kom att spela en destruktiv roll i de kommande händelserna. Det var antipatierna mot denna folkgrupp som fick Tshombe och hans kolleger att i november 1958 bilda det nya partiet CONAKAT som hade en bredare bas än föregångaren CONKAT.

Tshombes närmaste man var den sex år yngre Godefroid Munongo från Bayekestammens ledande skikt. Liksom många andra kongolesiska politiker hade Munongo utbildats vid katolska missionsskolor och senare vid ett prästseminarium. Munongo blev senare inrikesminister i det självständiga Katanga. Efter Tshombe och Munongo i Katanga-hierarkin kom vicepresidenten och finansministern Jean Baptiste Kibwe, två år äldre än Munongo och hemmahörande i Batabwa-stammen. Likt Tshombe och Munongo invaldes Kibwe i maj 1960 i Katangas provinsparlament.

Kretsarna kring Tshombe har rutinemässigt avfärdats som marionetter för belgiska intressen, men i verkligheten kritiserade man öppet de belgiska myndigheterna – exempelvis för att ta in alltför många balubas till Katanga. I CONAKATS första politiska plattform ingick kravet på repatriering av 160 000 Kasai-balubas. Denna fråga fick Tshombe att liera sig med *Union Katangaise*, föreningen för Katangas vita befolkning. Motpart till Tshombe och CONAKAT i Katanga blev socialisten Jason Sendwe och BALUBAKAT, som grundades i november 1959.

Den Moskva-vänlige Lumumba

I Katanga-provinsen hade tre grundläggande konflikter sålunda utkristalliserat sig – en personlig mellan Tshombe och Sendwe, en stambaserad mellan Lunda, Bayeke och Batabwa å den ena sidan och Baluba å den andra, samt en partipolitisk/ideologisk mellan CONAKAT och BALUBAKAT. Sendwe och hans katangesiska balubas var i ett desperat behov av allierade och vände sig, föga överraskande, till vänsterpolitikern Patrice Lumumba, Tshombes ärkefiende. Lumumba hade i mitten av 1950-talet allmänt betraktats som en välartad liberal som ofta klädde sig i kostym och fluga. Efter hand blev hans retorik alltmer inflammerad och Moskva-vänlig.

Lumumbas inställning gjorde inte ett dugg för att skapa ordning i ett Kongo som blev alltmer kaotiskt och splittrat. Det rädde

konflikt både mellan svarta och vita och mellan olika negergrupper. Lumumbas skenande radikalism gjorde att hans ställning på den inhemska scenen försvagades, och han övergavs av tidigare lojala anhängare såsom Albert Kalonji. Detta ledde till att Lumumba blev vansinnig och for ut i grova politiska hotelser. Han dömdes därför till sex månaders fängelse för uppvigling.

Den belgiska regeringen gav dock order om att han skulle frigges för att kunna delta i en viktig runda bords-konferens i Bryssel den 20 januari 1960. Detta beslut skulle visa sig ödesdigert för Kongos framtid genom att ge Lumumba ett avgörande inflytande.

Vid ett besök i USA vid denna tid beskrevs Tshombe av en som träffade honom som ”en angenäm, lågmäld och mycket resonabel och intelligent person vars utsyn är i grunden försiktig och vars handlingar endast genomförs efter noggrant övervägande.” Han var med andra ord raka motsatsen till Lumumba.

Den 30 juni gjorde Patrice Lumumba skandal då han vid självständighetsceremonin i Léopoldville förolämpade kung Baudouin genom att förbanna det patriarkaliska men inte genomonda belgiska kolonialväldet. Kaoset i det nu självständiga Kongo fortfor, och inom kort hade Lumumba som premiärminister begärt hjälp både från Förenta Nationerna (FN) och Sovjetunionen.

Lumumbas linje var att till varje pris hålla samman Kongo som en enhetlig stat med centralregering i Léopoldville. Men hans ställning inom landet var svag.

Katanga självständigt

Den utlösande faktorn bakom Katangas utbrytning blev oroligheterna inom Force Publique, som var Kongos nationalarmé, där det övades både plundring, mord och våldtäkt; en mindre version av dessa händelser ägde rum i Katanga. Under det att Lumumba var oförmögen att stävja upproret, lyckades Tshombe genom att vädja till kvarvarande belgiska trupper att ingripa rädda åtminstone 25 000 människoliv enligt vissa uppskattningar. Omedelbart efter oroligheterna utropade Moïse Tshombe den 11 juli 1960 Katangas självständighet. Han hade innan dess varit i Léopoldville och fört fruktlösa samtal med Lumumba om hur situationen skulle kunna förbättras. Den belgiska regeringen i Bryssel godkände inte officiellt men väl reellt åtgärden genom att

skicka greve Harold d’Aspremont Lynden till Katanga som ”chef för den belgiska tekniska beskickningen”.

Utropandet av republiken Katanga med dess moderata afrikanska regering skulle visa sig bli en prövning som varken världssamfundet med Förenta Nationerna i spetsen eller Kongo var mogna för.

Den 14 juli 1960 fattade i New York FNs generalförsamling under ledning av generalsekreterare Dag Hammarskjöld det ödesdigra beslutet att gå med på Lumumbas begäran om hjälp i syfte att bibehålla ett centralstyrt Kongo. Man uppmanade också Belgien att dra tillbaka sina styrkor från den forna kolonin. Hammarskjöld gjorde dock klart att han inte tolkade FNs mandat som att det var världsorganisationens uppgift att aktivt förhindra Katangas utbrytning, men som vi snart skall se var det just detta som FN genom sin lokala representation kom att ägna sig åt i Kongo/Katanga!

Tshombe klargjorde tidigt att FN-trupper varken var nödvändiga eller välkomna i Katanga, där lugn nu rådde. Nästan alla vita som flytt in i Rhodesia hade återvänt och gruvdriften var igång. Näringslivet fungerade och butikerna var öppna. Den 4 augusti tillkännagavs Katangas nya konstitution, vilken godtog samverkan i konfederativ form med andra stater i det tidigare Belgiska Kongo ”förutsatt att dessa var baserade på lag och ordning”. Det var Tshombes förhoppning att dessa tankar skulle kunna accepteras av Belgien och avvärja FNs intervention. Men förgäves. Hammarskjölds sändebud Ralph Bunche förklarade för Tshombe och inrikesminister Munongo vid ett besök i Elisabethville den 2 augusti att det inte fanns hopp om godkännande för Katangas oberoende så länge belgiska trupper fanns kvar i landet, trupper som kort tid innan hade förhindrat en fullskalig massaker i landet.

Ännu stod det dock och vägde. Så sent som i mars 1961 skulle Tshombe vid en konferens mellan antilumbistiska ledare i Tananarive på Madagaskar få igenom krav på en lösare sammanhållen, kongolesisk statsbildning. Detta kunde dock inte FN, som försvurit sig åt Lumumbas centralistiska modell, acceptera och övertalade därför Tshombe-supportern Kasavubu att stödja FN-kraven. När Tshombe återvände till Elisabethville i april efter ännu en konferens, nu i Coquilhatville i nordöstra delen av landet, arresterades han på flygplatsen av Kasavubus soldater och sattes i fängelse. När Tshombe frisläpptes

efter ett par månader välkomnades han av entusiastiska folkmassor.

Hammarskjöld i Katanga

Låt oss återvända till situationen ett år tidigare. Den 12 augusti 1960 flög Hammarskjöld till Elisabethville tillsammans med en svensk FN-styrka om 237 man, som Tshombe slutligen gått med på skulle få finnas i Katanga. Den katangesiske presidenten mötte Hammarskjöld på flygplatsen och var inställd på att samarbeta med FN så långt möjligt. På flygplatsen fanns också en hedersvakt från Katangas gendarmeri, lett av belgiska officerare, samt en musikkår som spelade nationalhymnen *La Katangaise* med musik av Joseph Kiwele, alltmedan den nya katangesiska nationalflaggan hissades. Tshombe presenterade för Hammarskjöld tio "Moise bud" för att Katanga skulle gå med på truppnrävaro från FN, och något överraskande gick Hammarskjöld med på åtta av dessa.

FN hade dock inom en vecka stationerat 2000 soldater i Katanga, ett antal som skulle växa efterhand. Samtidigt lämnade 1700 belgiska soldater Katanga för att förstärka NATOs truppkontingent i Bryssel. Det hjälpte inte att Tshombe talade om för Hammarskjöld att det inte var några belgiska trupper, utan oansvariga lumumbister och den förstärkta FN-närvaron med neutralistiska inslag, som försakade spänningen.

Den svenske översten Jonas Waern (1915–2003) kom att tjänstgöra som brigadchef för FN:s militärdistrikt södra Katanga; Waern har skrivit en tjock och starkt partisk bok som heter *Katanga* (Atlantis förlag, 1980) om sina erfarenheter från juni 1961 till maj 1962.

Rumpunch

I stället för att, mot sitt uttryckliga mandat, försöka krossa det självständiga Katanga och dess regering, kunde FN-styrkorna lämpligen ha gjort mer för att stoppa de mordgalna balubas verksamhet i norra Katanga. Balubakrigarna var, både av stamrelaterade och politiska skäl, vänsteranhängare och en mäktig kraft till stöd för centralregeringen i Léopoldville. Värst var den balubiska ungdomsorganisationen *Jeunesse*, som hämningslöst attackerade vita och andra fiender. De märkte snart att FN inte stod på Tshombe-regeringens sida och inte gjorde mycket för att stävja deras aktiviteter.

Varken Tshombe eller Lumumba var lycklig över FN:s insatser så långt. Den 5 september 1960 sparkade Kasavubu Lumumba och utnämnde i stället Joseph Ileo som Kongos premiärminister. Vad som härefter hände var att arméchefen Joseph (Sése Séko) Mobutu avskedade både Lumumba (som vägrat avgå) och Ileo, sparkade ut de diplomatiska företrädarna för Sovjetunionen och Östblocket och själv ställde sig i spetsen för en regering som han kallade Studentrådet. Mobutu sade sig vara Tshombes "broder" och förbannade Lumumba och hans anhängare. Lumumba själv fängslades och sattes sedan på ett plan med destination Bakwanga, huvudstad i Kasai, där det var meningen att han skulle ställas till svars för sina försyndelser av balubaledaren Albert Kalonji. Planet med Lumumba och två medarbetare togs i stället till Elisabethville; Lumumba placerades i en villa utanför huvudstaden, där han efter ett par dagar antingen dog av skador som uppkommit genom misshandel på planet eller misshandlades till döds av sina vakter.

Regeringen i Kongo, nu ledd av Cyrille Adoula, hade, sedan diktatorn Mobutu svängt i uppfattning, bestämt sig för att med FN:s hjälp krossa Katangas självständighet. Det försökte man rent konkret göra hösten 1961 genom de militära FN-operationerna "Rumpunch" och "Morthor", under vilka överste Jonas Waern spelade en central roll som både planläggare och truppbefälhavare. En annan svensk, Sture Linnér, som var chef för FN:s Kongo-ope-

ration, var också djupt inblandad enligt Bouscaren (sidorna 61–62): "FN:s chefsrepresentant i Kongo Sture Linner gav den första indikationen på att 'nu var det på gång' [*the fix was on*]. Han tillkännagav att FN inte skulle vidtaga några åtgärder om Léopoldville-regeringen använde våld mot Katanga, men att man skulle använda våld (mot Katanga) om Katanga försökte försvara sig."

Så följde operation "Rumpunch", som enligt Waern planerats av FN-chefen i Katanga, irländaren Conor Cruise O'Brien och Waern själv, vilken i sin minnesbok är upprörd över att den indiske brigadgeneralen Rajah delvis fått "äran" för operationen (enligt Waern hade Rajah bara kommit på "det idiotiska namnet" Rumpunch). Tekniskt var Rumpunch en begränsad FN-aktion till stöd för Léopoldvilles krav på att utvisa belgiska officerare ur Katanga. "I själva verket", framhåller Bouscaren, "var den FN:s föresats att störta Tshombe" (sidan 62). Det hela inleddes med att O'Brien den 25 augusti förklarade att en bataljon indiska trupper skulle anlända för att avväpna Katangas 13 000 polis- och gendarmstyrkor (av vilka 201 var belgiska befäl).

Den 28 augusti stormade en insatsstyrka bestående av indiska och svenska FN-soldater in i Elisabethville i arla morgonstund under ledning av den långa, blonde svensken Jonas Waern. Ett flertal viktiga positioner i huvudstaden intogs. Gendarmeriet neutraliserades. Ingående i målsättningen var även att gripa och deportera alla européer i katangesisk tjänst samt gripa inrikesminister Munongo. Senare på dagen gick den alltid resonable Tshombe med på att avskeda de utländska officerarna om Munongo släpptes. Vilket också skedde.

Morthor

Hammarskjöld lyckönskade i ett telegram O'Brien till den lyckade operationen. Fast helt lyckad var "Rumpunch" inte, ty både Tshombe och Munongo fanns kvar i Katangas ledning och några utländska officerare hade undgått FN-styrkorna.

"Rumpunch"-klantandet fick FN-gänget med O'Brien i spetsen att tänka till igen. Resultatet blev den ökända operationen "Morthor", ett namn som återigen hittats på av Rajah och som betyder ungefär "slå sönder, krossa" på hindi. O'Brien erkänner i sina publicerade Katanga-minnen att syftet med FN-operationerna var att krossa

Katangas statsbildning. Waern påstår att det aldrig var frågan om detta. Detta säger nog mest om den svenske FN-överstens bristande fattningsförmåga än någonting annat, ty i ordergivningen från FN-ledningen ingick bland annat att arrestera Katanga-ledningen samt att deportera dess viktigaste belgiska medarbetare. Dessutom hade den höge FN-militären Khiari, som jämte O'Brien planlagt operationerna, klargjort: *Surtout pas de demi-mesures* (Framförallt inga halvmesyrer).

FN-styrkorna skulle undertrycka allt motstånd, störta Katangas regering i FNs namn och sedan från Léopoldville flyga in den vänsterinriktade *Commissaire d'Etat* Egide Botchely-Davidson, vilken senare avslöjades ha intima förbindelser med den internationella kommunismen. Khiari beordrade att FN-attacken skulle vara slutförd före klockan 15.00 den 13 september, då generalsekreterare Hammarskjöld väntades anlända till Léopoldville.

Inledningsvis såg Morthor ut att bli en entydig framgång för FN, låt vara att förlusterna var förhållandevis höga på båda sidor. Efter två timmars strider stormade indiska gurkha-soldater med knivarna i högsta hugg postkontoret i Elisabethville; andra indiska trupper erövrade Radio Katanga medan ytterligare styrkor tillfångatog minister Kibwe. Tshombe och Munongo lyckades dock sätta sig i säkerhet. Härefter började det gå snett för FN-styrkorna.

Det rapporterades om bombardemang av sjukhus och kyrkor liksom om grymheter begångna av "fredssoldaterna". Såväl vita som svarta katangeser överöste FN-trupperna med skällsord av typ "mördare" och "slaktare". FN-offensiven blev utsatt för en motattack av Katanga-gendarmerna och civila vita. Vid middagstid kom en rapport om att 150 irländska FN-soldater kapitulert vid Jadotville. Dessa tog senare i fångenskap avstånd från sin medverkan i FN-aktionen. Dag Hammarskjöld uppges ha blivit chockerad över rapporterna om FNs övergrepp. Även svenskar tillfångatogs.

Enligt O'Brien var det FN-chefen i Kongo, Sture Linnér, som företog Morthor-operationen på eget bevåg. Linnér förnekade emellertid, enligt Bouscarens, kännedom om att häktningsorder utfärdats för Tshombe och Munongo. O'Brien ifrågasätter dock om det var möjligt för Linnér och Hammarskjöld att inte känna till att de katangesiska regeringsledamöterna skulle tillfångatas.

Striderna kom att pågå åtskilliga dagar efter det att operationen planerades avslutad. Någonting hade uppenbarligen klickat i FNs planläggning. Bouscarens menar (sidan 66) att det förhöll sig på följande sätt: "[FN hade] under så lång tid [hävdad] att Tshombe var en belgisk marionett som stöddes endast av en handfull legoknektar mot sitt folks vilja att man hade väntat sig att hans regering skulle falla vid första slaget. Man misslyckades förstå, eller kunde inte erkänna, att han var en populär, modig ledare i spetsen för ett folk som slogs på egen mark mot utländska trupper." Att även den militäre befälhavaren för FN-operationerna, överste Waern, anslöt sig till dessa fördomar framgår mer än väl i hans mångordiga bok *Katanga*.

Merparten av de utländska representanter i Elisabethville protesterade indignerat mot "FNs dumma, omänskliga och dåligt organiserade aktion".

Ndola och FN-invasionen

Det var den katastrofala Morthor-operationen som gjorde att Dag Hammarskjöld bestämde sig för att flyga till Ndola i Nordrhodesia (senare Zambia) för att träffa Tshombe och reda ut problematiken. Det hammarskjöldska planet, Albertina, lämnade Léopoldville klockan 15.51 den 17 september – då striderna ännu pågick – med destination Ndola. Kort tid efter midnatt kraschade planet under inflygning mot flygplatsen.

Bengt Rösiö, svensk diplomat med FN-erfarenhet från Kongo, visar i sin bok *Ndola* (Nerenius & Santéus förlag 1996) att kraschen i Ndola ingalunda var något sabotage, som det spekulerats i, utan en olycka. Kraschen berodde på den mänskliga faktorn. Piloten Per Hallonquist hade bristfälliga kunskaper om flygfältet i Ndola; planet saknade jämväl navigatör. Den svenske flygaren Bengt-Åke Bengs kom tidigt fram till samma slutsats i sin privata utvärdering.

När det blev uppenbart att FNs misslyckats med att avsätta regeringen Tshombe gav Kongos regeringschef Adoula den 22 september 1961 order om att Kongo nu på egen hand skulle avsluta Katangas utbrytning. I slutet av oktober invaderades Katanga av kongolesiska trupper från Kasai i norr men slogs tillbaka av katangesiska gendarmar. FN gav flygunderstöd. Kongotrupperna visade sig vara mest intresserade av att plundra och våldta katangesiska kvinnor; byar stacks i brand,

män, kvinnor och barn massakrerades. Kort därpå mördade kongoleserna 22 belgiska präster i Kongolo.

FNs nye generalsekreterare, burmesen Sithu U Thant, bemyndigades nu att med alla medel krossa Katangas självständighet, och den 24 november 1961 antog säkerhetsrådet en resolution som i realiteten innebar krig mot Katanga.

Den kortvariga men tappra statsbildningen Katangas saga var därmed all.

Tshombe premiärminister

Under våren 1964 fördjupades den politiska och ekonomiska krisen i Kongo. FN drog sig ur. I detta läge vidtog militärdiktatorn Mobutu ett spektakulärt drag: han insatte Tshombe som premiärminister i den kongolesiska centralregeringen!

Så den 24 juni landade Tshombe i ett plan från sin exil i Madrid på Ndjili-flygplatsen i Léopoldville och möttes av Adoula med orden: "Ni, Tshombe, är den enda lösningen." I det läget pågick uppror i flera delar av landet, bland annat i Nordkatanga där lumumbister spred oro. Tshombe svor premiärministereden den 10 juli.

Det största bekymret för den kongolesiska enhetsstaten var den regim som upprättats i den nordöstliga provinsen Orientales huvudstad Stanleyville (från 1966 Kisangani) av Christophe Gbenye och som fick stöd av Sovjet, Kina, Sudan, Egypten, Algeriet, Ghana samt, för en tid, Tanzania, Kenya och Uganda. Katanga hade splittrats i tre delar. Det var här de beryktade "Simbas" (lejonen) härjade. Dessa var kannibaler som angrep såväl västerlänningar som afrikaner som stödde Tshombe. Simbas grymheter ledde till inblandning från USAs och Belgiens sida i slutet av 1964, något som i sin tur givetvis framkallade anklagelser om "kolonialism" och "imperialism" från vänsterkrafterna. Rebellerna besegrades i Stanleyville, men fortsatte sina aktiviteter på andra håll. Tshombe var mycket aktiv och reste bland annat till Paris och Rom för att överlägga med Charles de Gaulle och påven Paul VI.

Tshombe lyckades under sina första nio månader vid makten neutralisera Simba-upproret, ernå ekonomisk oavhängighet samt genomföra godtagbara val. Men president Kasavubu såg i den kompetente Tshombe en rival om den yttersta makten och ersatte utan Tshombes vetskap den lojale Munongo som inrikesminister med Victor Nendaka (Munongo blev guvernör

i Katanga-Oriental). I oktober 1965 avskedade Kasavubu Tshombe. Efterträdare blev Evariste Kimba.

Tshombe var sannolikt Kongos sista hopp. Utan honom styrde Kongo, senare Zaïre under Joseph Mobutus alltmer nyckfullt diktatoriska regim, mot avgrunden.

Kidnappning och död

Tshombes brytning med general Mobutu var nu definitiv. Den 13 mars 1967 dömdes Tshombe i sin frånvaro till döden av en särskild militärdomstol utsedd av Mobutu. Tshombe anklagades för högförräderi, undergrävande propaganda samt värvande av utländska legosoldater och instiftande av uppror. Tshombes bror Thomas ådömdes 15 års fängelse. Mobutu erbjöd en stor penningbelöning till envar som kunde gripa Tshombe.

Den 30 juni 1967 kapades Tshombes plan, på väg från landsflykten i Madrid till Ibiza, till Algeriet som styrdes av en kommunistregim under Hourari Boumediene. Enligt den algeriska regeringstidningen *El Moujahid* var en ombordvarande fransk skumraskfigur som hette Francis Bodenan ansvarig för kidnappningen. Men Algeriet utlämnade inte Tshombe, som avled i fångenskap 1969. Dödsorsaken har officiellt betecknats som "hjärtinfarkt", vilket möjligen också är sant. Tshombe led av svagt hjärta, även om Waern i sin ovederhäftiga Katanga-bok försöker göra sig lustig över Tshombes hjärtåkomma som ett sätta ut smita undan sitt ansvar.

Tshombes mest kände anhängare i väst var nog den amerikanske senatorn Thomas J. Dodd, som medverkar i Bouscarens Tshombe-biografi med ett "Appendix" da-

terad den 20 juli 1967. Dodd tar Tshombes parti – Waern har som vanligt missuppfattat det verkliga förhållandet och påstår att Dodd övergav sitt stöd för Tshombe och Katanga – och avslutar (sidan 150): "Jag är trött på de envisa lögnerna och felaktigheterna om Tshombe – och jag finner det motbjudande att dessa lögnerna och felaktigheter nu skall återupplivas av vissa pressmedlemmar när huvudfrågan vilken borde intressera den civiliserade opinionen är respekten för rätten till politisk asyl och Kongo-regimens flagranta förbrytelser mot internationell lag i kidnappningen av Tshombe."

Moïse Tshombe framstår vid en tillbakablick som en historisk förlorare. Men på hans ambition att skapa en bättre och mer civiliserad framtid för först Katanga och därefter Kongo är inte att ta fel. ✍

"Hammarskjölds begär att hämnas Lumumba blev hans död"

Den brittiske historikern och debattören Paul Johnson om konflikten i Kongo i Moderna tider (svensk översättning 1987), sidorna 615–618:

"Under de avgörande åren 1959–60, då kolonialmakterna började dra sig ut ur Afrika i allt snabbare takt, blev tyvärr denna falska teori [den afrikanska nationalismens teori om kolonialismen] den förhärskande sanningen i FN, under inflytande av Bandung-generationen och framförallt Dag Hammarskjöld. Det kritiska ögonblicket kom när Belgien mot bättre vetande övertalades att lämna Kongo den 30 juni 1960..."

"Vad systemet hade producerat under sina sista febrila år av överhängande maktfrånträde var en klunga yrkespolitiker, som alla dolde starka stamlojaliteter under en fernissa av europeiskt inspirerad ideologi. De tre viktigaste, Joseph Kasavubu, president, Patrice Lumumba, premiärminister, och Moïse Tshombe, premiärminister i Katanga, den rikaste provinsen, var häftiga stamrivaler. Alla tre var instabila till läggningen, men Lumumba den utan jämförelse svåraste i det avseendet..."

"Om Hammarskjöld inte hade ingripit utan låtit Belgien återställa ordningen är det möjligt att krisen hade lösts utan svårighet, med ett minimum av blodsutgjutelse. Tshombe ville få loss Katangas gruvindustri ur de kaotiska förhållandena och förklarade provinsen självständig den 11 juli. Även detta problem kunde antagligen ha lösts genom förhandlingar.

Tshombe och Hammarskjöld möts 1960.

I stället satte Hammarskjöld genast igång med att upprätta och placera ut en FN-armé, som inte rekryterades i stormakterna i säkerhetsrådet (som FNs stadga tydligt avsåg) utan i de 'alliansfria' stater där han hämtade sitt stöd. Dessutom försökte han utnyttja denna expeditionsstyrka inte endast för att återställa ordningen, vilket belgierna var mycket mer kapabla att göra, utan för att återföreka Katanga och Kongo med våld..."

"I denna på förhand dömda strävan tog Hammarskjöld föga hänsyn till de liv, svarta eller vita, som han äventyrade. Kall, isolerad, förtärd av en våldsam äregirighet förklädd till idealitet tog hans tankar for-

men av politiska abstraktioner och lämnade människor utanför. Han formulerade vad som blev ett typiskt FN-hyckleri: att det var en internationell angelägenhet och ett hot mot freden om vita dödade afrikaner... men om afrikaner dödade afrikaner (eller afrikaner dödade vita eller asiater) var det en rent intern fråga som låg utanför FNs befogenheter. Därmed identifierades FN med en form av inverterad rasism, som skulle kosta en oräknelig mängd afrikaner livet under de kommande tjugo åren. Redan på Hammarskjölds tid skördades mängder av offer. Hans FN-armé blev en källa till ytterligare instabilitet, inte tvärtom. Hans skyddsling Lumumba försökte upprätta en egen stat... Slutet för denne värdelöse bandit, ansvarig för tusentals människors död, beskrevs av Hammarskjöld som 'ett avskyvärt brott mot de principer för vilka denna organisation står'..."

"Generalsekreteraren förlorade sin känslolöshet och blev besatt av ett begär att hämnas den kungs död som han hade misslyckats med att sätta på tronen... Det skulle kunna kallas för det första exemplet på imperialism under den internationella byråkratins täckmantel. Men under tiden gjorde han misstaget att lämna sitt FN-kontors abstrakta låtsasvärld och stiga ned i Kongobäckens verkliga värld. Det kostade honom livet. Hans flygplan kolliderade med ett träd nära Ndola i september 1961..." ✍

Dubbelspel, förräderi, arkebuseringar

En läkare från Göteborg greps för någon månad sedan på flygplatsen i Frankfurt. Han – och hans bror – var viktiga kuggar i spionmaskineriet som försåg Sovjet med hemligheter från Västs försvar. Västs viktigaste försvarshemligheter avslöjades. Viktiga agenter i Sovjet arkebuserades. Läs om dubbelspel och intriger!

I februari i år greps läkaren Sandor Kercsik från Göteborg på flygplatsen i Frankfurt. Han greps för spioneri och hade varit efterlyst i Tyskland sedan tidigt 1990-tal. Tyskarna hade dock inte efterlyst honom via Interpol, eftersom det sannolikt skulle varit lönlöst. Kercsik deltog i operationer som var riktade mot Tyskland och USA, inte mot Sverige. Även lillebror Imre, också han från Göteborg, är efterlyst i Tyskland.

Historien med Sandor och Imre Kercsik har förgreningar till några av efterkrigstidens allra största och allvarligaste spionaffärer. Kända namn som Aldrich Ames och Oleg Gordievsky.

Förrädaren Aldrich Ames

Aldrich Hazen Ames var en av de högsta cheferna inom CIA. Han var chef för kontraspionagets sovjetavdelning. Från mars 1985 sålde han sig till den sovjetiska (senare ryska) underrättelsetjänsten och gav ryssarna insyn i alla viktiga västerländska spionoperationer riktade mot kommunistblocket. Flera av de spioner som av ideella skäl gav information om kommunisternas militära planering avslöjades och avrättades. Ames hade överblick över det mesta som skedde och kunde lämna uppgifter till Moskva, vilket gjorde det möjligt för dem att avslöja många agenter. Ames och hans kolombianska hustru Rosario, som var medbrottsling, greps den 21 februari 1994 och han dömdes senare välförtjänt till livstids fängelse utan möjlighet till benådning. Rosario fick fem år och utvisades sedan till Colombia.

Ames hade ett enda motiv för sitt spioneri, pengar. En dyr skilsmässa och en ny synnerligen kostsam hustru (Rosario) ledde till att han hamnade i ekonomisk knipa. Den knipan tog han sig ur genom att sälja hemligheter till Moskva. Men det var också pengarna som avslöjade honom. Hans överdådiga livsstil fick FBI att fatta misstankar, som senare kunde bekräftas.

Spionen Zoltán Szabo

Historien började redan 1956, då Zoltán Szabo flydde från Ungern i samband med den sovjetiska inmarschen. Han anmälde sig som soldat vid de amerikanska styrkorna i Västtyskland, antogs och fick efter några år amerikanskt medborgarskap. Szabo brevväxlade med sina föräldrar, som var kvar i Ungern, och den korrespondensen kontrollerades noga av den ungerska säkerhetstjänsten. Szabo, som var sergeant i amerikanska armén, sökte visum för att besöka sina föräldrar 1964. Han fick visum, vilket amerikanska soldater normalt inte fick. Men besöket utnyttjades av ungrarna till att värva honom som agent. Vilka påtryckningar som användes är inte känt, men när han efter besöket i Ungern återvände till Västtyskland var han i den ungerska militära underrättelsetjänstens tjänst. Han

Aldrich Hazen Ames avtjänar livstidsstraff för sitt förräderi. Han avslöjade tjugofem västtagenter i sovjetiska KGB och GRU, åtminstone tio av dem avrättades.

kunde fortsätta sin verksamhet till dess att han pensionerades.

Szabo värvade en annan amerikansk sergeant, Clyde Lee Conrad, som spion. Conrad ansvarade för arkivet åt Femte armékåren. Åttonde motoriserade divisionen och hade där tillgång till topphemliga dokument, inte bara om den egna divisionen utan också om större militära övningar och om Sjätte flottans positioner i Medelhavet. Genom åren levererade Conrad tiotusentals dokument som kopior eller ibland original. Viktigast var de dokument som visade hur atominspärren var uppbyggd, något som skulle möjliggöra för Sovjet att utnyttja skyddade korridorer för att slå sig fram till Atlanten. Conrad värvades med hjälp av pengar. Pengar användes sedan också av Conrad för att värva fanjunkaren Jeffrey S. Rondeau, sergeanten Roderick J. Ramsey, fanjunkaren Jeff E. Gregory och sekreteraren Kelly T. Warren.

Kopplingar till Göteborg

Trots att Conrad pensionerades den 1 september 1985 kunde han fortsätta att besöka sin gamla arbetsplats och kopiera massvis med dokument. Transporten av de hemliga dokumenten till Budapest skedde genom ungerska agenter, bland andra bröderna Sandor och Imre Kercsik, bägge bosatta i Göteborg. Sandor Kercsik hade fått sin läkarutbildning bekostad med ett militärstipendium och värvades sedan direkt av det ungerska spionaget. Han kom till Sverige och fick svensk läkarlegitimation i början av 1980-talet. Några år senare fick även hans 15 år yngre bror Imre svensk läkarlegitimation. Det var det ungerska militära spionaget som organiserade bröderna Kercsiks avhopp till Sverige. Bröderna transporterade dokument från Conrad till Budapest vid åtminstone ett fyrtiotal tillfällen.

Conrad fick flera miljoner dollar i betalning av ungrarna. Men hans pengahunger var så stor att han faktiskt lyckades sälja

samma dokument också till tjeckerna! Conrad ansågs av ungrarna vara en toppagent och man bjöd in Conrad till Budapest, dit han tog sig med falska dokument och där han fick träffa generalmajoren Ferenc Szücs. Szücs framförde den ungerska högsta ledningens tack till Conrad för hans insatser.

Enligt den ordning som gällde i Warszawa-pakten hade det sovjetiska militära spionaget GRU rätt att granska det material som ungrarna samlade in. Vid den sovjetiska ambassaden i Budapest var flygattachén chef för GRU-kontoret och han fick alla kopior han behövde. Materialet skickades till Moskva och varje år kom ett tackbrev från GRUs högste chef Ivasjutin. Ungarna fick dock inte en kopek betalt av ryssarna, trots att de satsade miljoner dollar för att få fram informationen.

Ungrare skvallrade för CIA

Conrads information spreds vidare inom GRU i mycket begränsad omfattning, men en av dem som fick ta del av materialet var majoren Vladimir Vasiljev. Vasiljev var CIA-agent och kunde för amerikanarna berätta om de hemliga amerikanska handlingarna som kommit i ryssarnas händer!

En viktig roll spelades av Istvan Belovai, som arbetat för det ungerska militära spionaget sedan 1963. Han var översättare och översatte en rad hemliga dokument. En tid hade han till uppgift att översätta dokumenten från Conrad. Han misslyckte, som ungrare, till att ha översten och GRU-residenten Krasjnikov över sig mest varje dag. Krasjnikov krävde ständigt nytt material.

Belovai insåg vilka enorma fördelar den sovjetiska militära planeringen fick genom att känna till korridorerna ut mot Atlanten och han insåg att Sovjet skulle kunna inta hela Västeuropa med ett överraskningsanfall. Han såg också hur den samlade Warszawa-paktens planering gick ut på att ungerska förband skulle offras i Alperna. Hundratusentals ungrare skulle offras för ett tredje lands vinning.

Belovai hade ingen aning om hur materialet kom till Ungern, men övervägde om han skulle meddela amerikanerna om dess existens, så att de skulle kunna vidta motåtgärder. Han fick en chans när han i september 1982 blev biträdande militär- och flygattaché vid den ungerska ambassaden i London. Han etablerade efter en tid kontakter med CIA och trädde i CIAs tjänst i maj 1984.

Belovai erbjöd CIA information om vilka dokument som kommit till Sovjets kännedom. Han förklarade dels att han inte ville ha någon ekonomisk ersättning, dels att han inte hade för avsikt att informera om något som avsåg ungerska förhållanden. Själv kände han inte till vilka som i övrigt arbetade med Conrad-dokumentet. Det tog amerikanerna flera år att spåra källan till dokumentet.

När Belovai reste på semester till Ungern i juli 1984 inleddes disciplinära åtgärder mot honom, som en följd av olika intriger. Han vägrade att resa tillbaka till London, men fortsatte att arbeta åt CIA i Budapest från sin arbetsplats vid det ungerska militära spionaget.

Ames avslöjade Västs agenter

Nu träder förrädaren vid CIAs huvudkontor i Langley, Virginia, in i spelet. Aldrich Ames kände inte själv till Belovai, men han visste att en av CIAs viktigaste agenter i Ungern skulle få instruktioner i en hemlig brevlåda i Budapest i juli 1985. Det ungerska kontraspionaget satte in övervakning på brevlådan och kunde ta Belovai på bar gärning när han hämtade instruktionerna den 10 juli 1985. När Belovai ställdes inför rätta begärde åklagaren dödsstraff, men rätten nöjde sig med att döma till livstids fängelse. Belovai tillbringade fem år i fängelse, men benådades sedan av den nya icke-kommunistiska regimen i Ungern 1990. Belovai hade hela tiden understrukt att han inte lämnat några uppgifter om Ungern, vilket möjligen medverkade till att han inte dömdes till döden. Efter frigivningen 1990 flyttade han till USA och fick omgående amerikanskt medborgarskap.

Aldrich Ames förräderi fick konsekvenser inte bara i Ungern. I Sovjet greps majoren Vasiljev och avrättades. Det var Vasiljev som skvallrat för CIA att Sovjet hade tillgång till Conrad-dokumentet. De tre agenterna som i CIA hade kodnamnen Blizzard, Dandy och Pusic avslöjades och avrättades alla tre. Oleg Antonovitj Gordievsky hade däremot tur. Gordievsky var KGB-resident (chef för det lokala kontoret) i London, samtidigt var han agent åt brittiska MI-6. Under ett besök i Sovjet stod det klart att han var på väg att avslöjas och britten lyckades då föra ut honom till Storbritannien. (Oleg Gordievsky som nu bor i Väst intervjuades i Contra nummer 2 1999).

Inom två månader från att Ames hade värvats som agent åt Sovjet hade han

avslöjat inte mindre än tjugo västagenter i Sovjetblocket. Bland annat KGB-generalen Dmitrij Poljakov. Han hade arbetat åt CIA i tjugo år. Ytterligare elva KGB- och GRU-officerare avslöjades som medarbetare i västerländska underrättelsetjänster. De flesta arkebuserades. Med tiden avslöjades Ames sammanlagt tjugofem västagenter – tjugofyra män och en kvinna. Åtminstone tio, troligen fler, avrättades.

Aldrich Ames arbetade åt Sovjet i nio år och fick 3 miljoner dollar från KGB. Han hade löften om ytterligare två miljoner dollar. Han var därmed KGBs högst betalde agent.

Rättvisan slår till

Clyde Lee Conrad greps i augusti 1988 och dömdes 1990 till livstids fängelse av en tysk domstol. Han avled i fängelset 1998. Conrad är den ende som i Tyskland under efterkrigstiden dömts till livstids fängelse för spioneri, och då har ändå många spionskandaler rullats upp i Västtyskland, med östtyska agenter placerade bland annat i Förbundskanslerns kansli (Günter Guillaume).

Roderick J. Ramsey dömdes 1992 till 36 års fängelse med hård regim av en amerikansk domstol. Jeffrey S. Rondeau dömdes i USA 1994 till arton års fängelse. Kelly T. Warren försökte fly när Conrad greps och bytte namn till först Church och sedan Haughton. Hon greps dock 1997 i USA och dömdes till livstids fängelse.

Sandor och Imre Kercsik dömdes i Sverige till vardera 18 månaders fängelse. Den milda domen kom sig av att de inte skadat Sveriges intressen (sett i strikt legal mening), spioneriet hade ju riktat sig mot NATO.

Zoltán Szabo, som var amerikansk medborgare, flyttade efter sin pensionering hem till Ungern och bodde i Budapest till 1989. När kommunistregimen föll blev hans situation ohållbar. Innan USA hann begära honom utlämnad flydde han med sin hustru till Österrike där dömdes till ett mildt straff, 10 månaders villkorligt fängelse. Den österrikiska domstolens förklaring var att han inte spionerat mot Österrike. Den ungerska regeringen under Miklos Nemeth framförde sina ursäkter till USA 1990 och förklarade att Ungern framöver inte skulle utsätta USA för spioneri.

Aldrich Ames greps som nämnts den 21 februari 1994. Han dömdes till livstids fängelse utan möjlighet till nåd den 28 april 1994.

Stasi (fortsättning från sidan 10)

politiken”, som isolerade Danmark inom NATO genom att landet ofta tog avstånd från NATOs gemensamma resolutioner i fotnoter till uttalandena. En av fotnoterna avsåg det så kallade dubbel-beslutet om de sovjetiska SS-20-missilerna. Budtz, tillsammans med andra vänsterinriktade socialdemokrater, försökte stoppa NATOs beslut.

Många undrade om Budtz och andras agerande berodde på utländska påtryckningar. Och idag verkar dokumenten kunna belägga att så var fallet. Det fanns uppenbarligen växande kontakter mellan Budtz, andra vänsterkrafter och östtyska SED.

Budz spelade en viktig roll i Scandilux-gruppen. Det var en samling av de små NATO-länderna (Belgien, Danmark, Nedeländerna, Luxemburg och Norge). Scandilux hade egna kanaler till kommunistpartierna i Östeuropa och det sista mötet hölls i Öst-Berlin den 16-18 februari 1989. Omkostnaderna betalades av SED, som erbjöd gästerna fritt uppehälle i Centralkommitténs gästhus med utsikt över floden Spree.

Stasi representerades i SEDs utrikesutskott av överste Ralf-Peter Devaux. Exakta kostnaden kan tyvärr inte redovisas eftersom originalkvittot förstördes 1990.

För Budtz räckte det inte med multilaterala kontakter. Han ville också bygga upp bilaterala kontakter och arkiv i Östtyskland belägger de kontakterna

Innan dessa kontakter skapades hölls flera hemliga möten på den östtyska ambassaden i Köpenhamn i närvaro av ambassadören Heinz Oelzner.

Den internationelle sekreteraren i danska socialdemokratiska partiet, Steen Christensen, spelade också en viktig roll i dessa kontakter.

Budz dök för första gången upp i de östtyska dokumenten 1982, när han åt middag med Oelzner. En av Budtz närmaste medarbetare, Erik Boel, sammanträffade med Stasi-agenten Franz Stepanek vid Nordiska Institutet i Greifswald. Stepanek fick ett stipendium från danska utrikesdepartementet och tillbringade en månad i Köpenhamn i september 1986. Stepanek fick ett eget kontor och en egen telefon vid Center för Udviklingsforskning i Köpenhamn, ett institut som finansierades av departementet.

Östtyska dokument visar att också sovjetiska KGB var intresserad av att använda Stepaneks kontakter, huvudsakligen

i Sverige.

Stasi-agent för kyrkkontakter

Den danske medborgaren William Flyckt var under tjugo år Stasi-agent. Han avled i Öst-Berlin den 23 februari 1986. Han arbetade för avdelningen HA XX/4, som ansvarade för kontakter med kyrkorna. Under större delen av sin verksamhet hette huvudkontakten Jochen Wiegand, som var överste i Stasi.

Kontakterna började i samband med Flyckts konkurs i Ålborg. Flyckt hade en radio- och TV-affär. Efter konkursen blev han korrespondent åt en dansk tidning i Östtyskland. Flyckt fungerade som kurir åt Gustaf Adolf Werk, som grundats 1832 i Leipzig. Organisationen svarade för kontakter mellan de tyska kyrkorna, och Stasi försökte störa dessa kontakter. Stasi ville också få information om hur enskilda församlingar i den danska statskyrkan arbetade för att hjälpa broderförsamlingar i Östtyskland.

Jens-Peter Bonde och EU

Bonde var en av de ledande personerna i kampanjen mot danskt EU-medlemskap. Bonde var med i Danmarks Kommunistiska Parti mellan 1975 och 1991 och blev medlem av Europaparlamentet. Han föreläste om EU-motstånd vid SEDs partiskola John Schehr i Lütten-Klein nära Rostock. Varje år skickade det danska partiet cirka 200 ledande medlemmar på utbildning i Östtyskland, på kurser som varade en-två veckor.

Otto Sand – ledande dansk Stasi-agent

Under 15 år var Otto Sand en av Stasis ledande agenter i Danmark. Han var aktiv i en rad organisationer som stödde kommunisterna i Vietnam. Många av de böcker som Sand skrev, med kritik mot USA, NATO och Västtyskland, finansierades eller till och med skrevs av Stasi.

Sand fick alla kostnader betalda av Stasi. Han hade rekryterats omkring 1967. De viktigaste kontaktpersonerna på Stasi-sidan var Heinz Becker och Kurt Vieweg, Becker arbetade i Stasis skandinaviska avdelning. Under 1960-talet var han engagerad i Stasi-operationer för att hjälpa amerikanska Vietnam-desertörer till Sverige. Mellan 60 och 70 desertörer uppges ha kommit till Sverige.

En annan av Sands kontakter var Günter

Bohnsack från desinformationsavdelningen. Bohnsack uppger sig ha sett Sands akt och hävdar att han värvades av Stasi-officeren Edgar Gladitz, som var chef för skandinaviska avdelningen under några år på 1960- och 1970-talen. Sand slutade att arbeta för Stasi i början av 1980-talet. Sand var en outtröttlig gatuaktivist och organisatör. Den 27 april 1968 lyckades han få 25 000 danskar att demonstrera mot USA utanför amerikanska ambassaden i Köpenhamn.

Under Världsbankens möte i Köpenhamn i september 1970 kom det till våldsamma sammanstötningar på gatorna. Sand var en av dem som låg bakom. Han avled 1984.

Carl Madsen och Erik Jensen

Den stalinistiske danske advokaten Carl Madsen fick 1977 hjälp av Stasi-chefen Erich Mielke själv för att få tillgång till östtyska arkiv i samband med arbetet på en bok med namnet *Flygting 33*. När boken väl var skriven stoppades utgivningen, eftersom den innehöll några avsnitt som inte kunde accepteras av regimen i Öst-Berlin.

En framstående vänsterextremistisk förläggare i Danmark, Erik Jensen, samarbetade med Kurt Vieweg i Greifswald i förberedelserna för en bok om Nazi-Tysklands förberedelser för kriget i norra Europa. Jensen var Madsens sekreterare och hade lärt känna Vieweg genom Madsen 1971. Vieweg arbetade nära tillsammans med Stasi-chefen Markus Wolf. Syftet med boken var att visa att anti-kommunister och socialdemokrater indirekt hade bidragit till de tyska krigsansträngningarna i norra Europa.

I nästa nummer av Contra redovisar Bertil Häggman hur en gammal Stasi-agent, som senare kom att arbeta åt den ryska säkerhetstjänsten, så sent som 1999 avslöjades att ha infiltrerat Danmarks största kvällstidning. Han ska också redogöra för Stasis aktiviteter i Norge.

Forskningsarbetet i Stasis arkiv i Tyskland är kostsamt och det finns mer att hämta. Contra tar tacksamt emot ekonomiskt stöd från läsekretsen för att även framöver ekonomiskt kunna bistå det angelägna forskningsarbetet i de tyska arkiven. Fortsatt arbete kommer säkerligen att ge otrevliga överraskningar för de svenskar som blir avslöjade. Stöd till projektet kan inbetalas på Contras postgiro 85 95 89-4.

BOK-NYTT

Svår neutralitet

Jan Linders bok *Svår neutralitet. Sverige under två sekel* behandlar svensk neutralitetspolitik under den nära 200-åriga perioden från den blivande Karl XIV Johans erkännande av Finlands ingående i den ryska maktsfären 1812 till tiden strax före folkomröstningen om EMU hösten 2003. Boken är väl skriven och späckad med intressanta och belysande fakta. Vilket inte innebär att den är invändningsfri!

Författaren har tidigare gjort sig känd som en läsvärd skribent i företrädesvis militärpolitiska ämnen. I nu föreliggande verk konstaterar Linder inledningsvis att neutraliteten blir svensk ledstjärna år 1812, då den franske marskalken Jean Baptiste Bernadotte utses till svensk kronprins. Han vill föresitt trontillträde som Karl XIV Johan försäkra sig om ett mer avspänt förhållande gentemot Ryssland än Sverige ditintills haft.

Den nya svenska linjen kom att sättas på prov flera gånger under 1800-talet. Det alltmer hotfulla tyska riket under preussisk ledning besegrade i tur och ordning Danmark, Österrike och Frankrike militärt. Efter Frankrikes nederlag 1871 satte Otto von Bismarck, Tysklands kansler, igång med att bygga upp ett europeiskt allianssystem som syftade till att bevara freden. När Bismarck själv avgick och den obalanserade Wilhelm II tog över den tyska utrikesledningen styrde den europeiska skutan stadigt mot katastrof. "Därmed banades väg för första världskriget (VK1) och i förlängningen också det andra (VK2)", framhåller Jan Linder (sidan 17).

Sverige lyckades, trots "aktivistiska" försök att få vårt land med i kriget på tysk sida, hålla sig utanför Första världskriget. Fast det blev, liksom under Krimkriget, en "neutralitetspolitik med slagsida" för att citera Linder. Författaren är starkt kritisk mot den tyska profilen som regeringen Hjalmar Hammarskjöld gav neutralitetspolitiken. Hammarskjöld och flera av statsråden hyste, liksom många svenskar vid denna tid, starka sympatier för Tyskland. Det föll sig därför naturligt att ge tyskarna eftergifter av olika slag, vilket ledde till att det blev omöjligt att sluta handelsavtal med England. "Följden av den tyska slagsidan i politiken blev därför social oro med hungerkravaller och revolutionära stämningar" (sidan 36).

Efter den första världsbranden bildades Nationernas förbund (NF) i syfte att förhindra framtida krig. Ledande svensk NF-man blev socialdemokraten Hjalmar Branting, som nu ville se ett uppbrott från den svenska neutralitetspolitiken. Han citeras av Linder från 1920: "Vi måste ge upp vår hävdvunna neutralitetspolitik, vilken bestod i att låta världen ha sin gång utanför oss och se till att vi själva höllo oss utanför de stridande." Men Branting avled

redan 1925. Sedan utrikesminister Rickard Sandler misslyckats med att fullfölja Brantings politik tvingades han avgå. Utrikesminister blev i stället den försiktige Christian Günther.

Om Linder med allt fog kritiserar den protyska hållningen under Första världskriget, är han desto mer positiv till regeringen Per Albin Hanssons neutralitetshållning under Andra världskriget. Sverige löpte då, menar Linder, reell risk att anfallas av Tyskland, detta till skillnad från under det förra kriget. Linder har nästan bara lovord för Günthers politik och avfärdar de moraliska synpunkter som lades fram av profilerade antinazister som Torgny Segerstedt och Ture Nerman. För en sentida debattör som Maria-Pia Boëthius har Linder bara förakt till övers. "Verkligheten bakom lägrens ohygglighet började gå upp för den svenska allmänheten först när de västallierade under den sista krigsmånaden kunde visa upp skrämmande bilder och filmsekvenser från erövrade läger i Tyskland", menar Linder (sidan 76). Detta tycks vara Linders huvudargument mot en mer nazikritisk svensk utrikeshållning.

Den nazityska folkordspolitiken riktad mot judarna (och ryssar, polacker, zigenare med flera grupper) var emellertid känd långt innan dess. Redan Nürnberglagarna – som fråntog de tyska judarna alla medborgerliga rättigheter – och pogromerna under Kristallnatten på 1930-talet visade upp nationalsocialismens rätta ansikte för den som hade ögon att se med. Den svenska underrättelsetjänsten var i själva verket redan före Wannsee-konferensen i januari 1942 medveten om att tyskarna ville utplåna Europas judenhet, och dessutom utplånade tyskarna på östfronten från och med midsommar 1941 hundratusentals judar och andra "Untermenschen" så gott som inför öppen ridå.

Linders försvar för överdriven svensk försiktighet håller här inte streck, och hans envetna kritik mot varje form av moralisk argumentation mot den svenska slagsidan till Tysklands fördel under första hälften av Andra världskriget förefaller faktiskt denna recensent något egendomlig. Förvisso skulle det ha varit klokt av en svensk regering oavsett partifärg att iakttaga en viss försiktighet i umgänget med krigförande stormakter i närområdet. Men rent rövslickeri – och sådant ägnade sig regeringen Hansson åt när man exempelvis drog in pressorgan redan innan tyskarna haft några som helst synpunkter på dessa – måste fördömas!

Eljest kan man som västdemokrat inte annat än instämma i Jan Linders logiska argumentation mot fortsatt svensk neutralitet när Hitlertyskland väl förpassats till historiens sop-tipp. Den mörka gestalt i svensk politik som omöjliggjorde en svensk NATO-anslutning var den stele och doktrinäre Östen Undén, som ersatt Günther som utrikesminister och i likhet med finansministern Ernst Wigforss mestadels var sovjetvänlig och västkritisk. Balt- och tyskutlämningen 1946 förblir en skamfläck på Sveriges banér. I och med den kommunistiska statskuppen i Prag 1948 tog dock det kalla kriget fart, och Sverige måste som demokratisk stat söka närma sig den västliga sfären. Det skedde först genom regeringen Erlanders fältarrangemang 1948 (redan innan NATO bildats), då svenska flygfält byggdes om för att passa västliga behov. Härefter inleddes militärt stabssamarbete med NATO-landet Norge, och slutligen slöts ett hemligt avtal med NATO om svenska radaranläggningar.

Sverige kunde, menar Linder, ha närmast sig NATO omkring 1970 då den första fasen av det kalla kriget var över: "Olof Palme var redan då Tage Er-

landers 'kronprins' och skulle bli ny statsminister hösten 1969. Hade Erlander sett mer realistiskt på relationen Sovjet-Sverige och hade Palme varit en mer pragmatisk än lidelsefull och utspelsglad politiker, är det tänkbart att de två tillsammans hade lyckats lotsa Sverige in i NATO-läget" (sidan 194). Ty en svensk NATO-anslutning hade, menar Linder, givit vårt land flera fördelar: en väpnade neutraliteten är betydligt mer kostsam än anslutningen till en militärallians; det hade blivit mindre risk för obalans i försvarssatsningarna; svensk utrikespolitik hade blivit mer respektabel, då "Olof Palme inte kunnat satsa på en personligt färgad 'aktiv' utrikespolitik som irriterade USA och konfunderade Sovjet."

Vidare hade NATO-anslutning enligt Linder medfört mindre hemlighetsmakeri, mer hanterbara neutralitetskränkningar samt livskraftigare försvarsindustri.

Tommy Hansson

Jan Linder: *Svår neutralitet. Sverige under två sekel.* 223 sidor. Infomanager förlag.

Venona

Det kalla kriget började inte 1945 med järnridån eller med Prag-kuppen 1948. Egentligen började det redan i slutet av 1930-talet då Sovjetunionen startade sin uppbyggnad av celler i Västeuropa. KGB-generalen Surplaton, som lät ombesörja likvideringen av Trotskij, har i sina memoarer beskrivit hur han började bygga nätverk av spioner och andra uppgiftslämnare, som skulle kunna nyttiggöras främst i krig, men också vid andra tillfällen. Också mot Sverige kom denna verksamhet att rikta sig. Mycket kom att upptäckas men mycket har naturligtvis för alltid blivit fördolt. Att så mycket kom fram i ljuset berodde främst på en framgångsrik signalspaning från västmakternas sida under det kalla kriget.

Boken *Venona – Spåren från ett underrättelsekrig* handlar om denna verksamhet. Författaren är Wilhelm Agrell, docent och forskare på det säkerhetspolitiska området. Boken skildrar en av det kalla krigets mest sekretessomgärdade underrättelseoperationer. Brittiska och amerikanska chifferexperter arbetade under flera decennier

och kunde successivt lösa en del av den sovjetiska underrättelsetjänstens, som man trodde, olösliga koder.

En viktig faktor för att kunna nå dessa framgångar var de så kallade Stockholms-telegrammen, det vill säga av svenskarna under kriget uppsnappad signaltrafik. Sveriges medverkan leder till att den svenska säkerhetstjänsten som tack för hjälpen fick en hel del i klartext utskrivet material. Och detta visade bland annat vilka informationsinsamlare och så kallade inflytandeagenter som funnits i Stockholm under de år på 40-talet som vår huvudstad kom att spela en central roll i olika stormakters underrättelsetjänster. Föregångare till norrmannen Treholt var personer som flyktingen Gusti Stridsberg som, efter skenäktenskap med en kommunist, etablerade sig i kretsar med ledande politiska personligheter, och advokaten Georg Branting, son till Hjalmar Branting.

Venonatelegrammen ger också vid handen att det i försvarsmaktens innersta cirklar fanns någon som hade full överblick över de svenska malmbåtarnas olika rutter till

Tyskland. Rapporterna från denna person – ingen vet vem det var – ledde till de ryska ubåtarnas torpeder mot malmbåtarna och flera hundra drunknade svenska sjöman.

Ur ett internationellt perspektiv gav telegrammen bevis om flera av de stora och uppmärksammade spionhärverna i England och USA i slutet av 40-talet och början av 50-talet. Atomspionerna Julius och Ethel Rosenberg var inte, som många velat göra gällande, oskyldiga även om Ethels medverkan var ganska ringa. Att hon fick dela dödsstraffet med sin make berodde på att USAs underrättelsetjänst inte ville avslöja allt som man visste – i så fall hade man nämligen också avslöjat för Sovjet att man knäckt vissa av koderna. Och under det kalla krigets intensivaste perioder så var sådana hemligheter viktigare än enstaka människoliv.

Det dröjde innan man ansåg sig kunna avslöja något. Först 1996 offentliggjordes därför för forskare och andra thrillern om Venona-telegrammen.

Per Ossmer

Wilhelm Agrell: *Venona – Spåren efter ett underrättelsekrig.* Historiska media.

CONTRA

2 1979...

Varför misslyckas arbetarägda företag? Sven Rydenfelt förklarade bland annat med att anställda som äger företaget beviljar sig själva för höga löner och att de motsätter sig förändringar. De vill inte heller gärna anställa fler i ett framgångsrikt företag, eftersom de inte vill dela de goda vinsterna på fler.

I den pågående serien om kommunistiska maktövertaganden

presenterades åttonde avsnittet som handlade om Polen. Där fanns också en intervju med representanter för den polska exilregeringen i London. Den polska regeringen flydde (liksom den norska) till London i Andra världskrigets början. I motsats till den norska hade den polska aldrig fått chansen att flytta tillbaka. En artikel behandlade hur professionella organisationer arbe-

tade med att få ut östtyskar till friheten i Väst. Priset var 15.000 mark. Riskerna var höga och många hjälpare hamnade i fängelse. Upplägget känns igen idag. Men nu gäller det inte att ta sig ut ur ett land med en hänsynslös diktatur utan att ta sig in i ett land som skickar iväg alla som kan visa upp (sic!) korrekta identitetshandlingar.

...för tjugofem år sedan